

Research Article | Araştırma Makalesi

Türk-Hırvat ilişkilerinin gazetelerdeki yansımalarının değerlendirilmesi (1991-1999)*

Marko Šapina

Bilim Uzmanı, İstanbul Üniversitesi, sapina.marko@gmail.com, [0000-0003-4967-800X](https://orcid.org/0000-0003-4967-800X)

Hasan Duran

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, hasan.duran@istanbul.edu.tr, [0000-0001-5328-9918](https://orcid.org/0000-0001-5328-9918)

Aylin Ece Çiçek

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, aylin.cicek@istanbul.edu.tr, [0000-0002-9606-509X](https://orcid.org/0000-0002-9606-509X)Corresponding author/Sorumlu yazar: Aylin Ece Çiçek ✉ aylin.cicek@istanbul.edu.tr

Öz

Özellikle internetin yaygınlaşmasından önceki döneme ait gazete makaleleri; o dönemin görüşlerine, belirli olayların kamuoyuna algılanışına ve sunuluşuna doğrudan bir bakış sunmaktadır. Bu nedenle, Hırvat-Türk ikili ilişkileri ile ilgili makalelerin analizi, tarihsel bağlama daha derin bir anlayış getirerek ikili ilişkiler ile toplumsal değişimlerinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bu çalışmada, 1991 yılından başlayarak 1999'un sonuna kadar Türk ve Hırvat gazetelerinde yayımlanan ve Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ilişkileri ele alan gazete makaleleri analiz edilmiştir. İncelenen makalelerde genellikle olumlu bir anlatı bulunmuş; gazetelerin, okuyuculara detaylı açıklamalar ve fotoğraflarla geniş bir bakış açısı sunmaya çalıştıkları görülmüştür. İncelenen metinler, ikili ilişkilerin daha da pekiştirilmesini teşvik etmiş, nadiren de dönemin Hırvatistan ve Türkiye cumhurbaşkanları Franjo Tuđman ve Süleyman Demirel'in yakınlığına yönelik eleştirel örneklerle rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Hırvatistan, Süleyman Demirel, Franjo Tuđman, Gazete **JEL Kodları:** F50

Assessing newspaper reflections on Turkish-Croatian relations (1991-1999)

Abstract

Newspaper articles, particularly from the pre-internet era, provide direct observations into contemporaneous attitudes, perceptions, and presentations of specific events to the readers, as well as contribute to an understanding of temporal context. This paper dissects a particular selection of articles pertaining to Croatia and Türkiye, which augment a deeper comprehension of bilateral relations and societal changes. By a thorough examination of newspaper articles authored between 1991 and the end of 1999, published in Turkish and Croatian newspapers, which are concerned with the relations between Croatia and Türkiye, we discern a positive narrative within these newspapers, aiming to provide readers with an extensive overview of contemporary bilateral relations, replete with an array of detail information and photographs. Although the examined texts suggest the strengthening of bilateral relations, there have also been rare instances of criticism towards the closeness of the then-presidents of Croatia and Türkiye, Franjo Tuđman and Süleyman Demirel.

Keywords: Türkiye, Croatia, Süleyman Demirel, Franjo Tuđman, Newspapers **JEL Codes:** F50

Extended Summary

Historical continuity is crucial for a comprehensive remark and analysis of the present-day Croatian-Turkish relations. It is possible to say that the cordial bilateral relations that began in the early 1990s and continue for over 30 years can be traced back to historical ties. Bilateral relations between Croatia and Türkiye have been overshadowed by the dominant national factors in state formations that Croatia was part of, as well as the historical conditions in Türkiye following World War I. The establishment of relations between the two countries under internationally recognized legal frameworks occurred only after the dissolution of Yugoslavia in the 1990s and Türkiye's recognition of Croatia, which marks a period when Zagreb was just beginning to embrace democracy. The country's quest for independence, following its dissatisfaction with the situation in Yugoslavia, led to early interactions with Türkiye. Ankara's recognition of not only Croatia but also Slovenia, Macedonia, and Bosnia-Herzegovina, as well

* Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda birinci yazar tarafından ikinci yazarın danışmanlığında tamamlanmış olan "Yugoslavya'nın Dağılımından Bugüne Türkiye-Hırvatistan İlişkileri ve Geleceği" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

How to cite this article / Bu makaleye atıf vermek için:

Şapina, M., Duran, H., & Çiçek, A. E. (2024). Türk-Hırvat ilişkilerinin gazetelerdeki yansımalarının değerlendirilmesi (1991-1999). *KOCATEPEİİBFD*, 26(1), 84-100.

<https://doi.org/10.33707/akuiibfd.1350166>

as the timing of these recognitions two weeks after other European countries, played a significant role in the process. In the following years, the bilateral relationship gradually shifted its focus to the halt of the Bosnian War and the establishment of lasting peace.

This paper examines the formation of the modern Croatian and Turkish reactions to political changes in Southeastern Europe through an investigation of newspaper articles, considering the complex context of the collapse of the Soviet Union and Yugoslavia. Methodologically, combined qualitative and quantitative content analysis was preferred. The main aim of the paper is to identify themes, concepts, and rhetoric- the articles from Croatian and Turkish newspapers were compared to detect similarities and differences in news reporting, perceptions, and reactions. The hypothesis is centered on the positive shaping of news articles regarding Croatian-Turkish relations, stemming from Croatia's desire for recognition by Türkiye as well as fostering good bilateral relations. A discourse theory was applied to study the formation and interpretation of the Croatian-Turkish relationship narratives in newspaper articles. Five Croatian and three Turkish newspapers were used in the analysis; 42 articles in Turkish newspapers and a total of 61 in Croatian newspapers were analyzed. High-circulation newspapers dealing with political, economic, and other social events, which are available online, were studied.

The researched articles illustrate that the positive atmosphere regarding Croatian-Turkish relations informed the public thoroughly. After the dissolution of the Yugoslavs, newspapers provided detailed information about the war in Croatia and Bosnia, as well as about the developments in Southeastern Europe. Both Croatian and Turkish newspapers offered comprehensive insights. The coverage of events such as the report on the Zagreb Mosque, published in Croatian newspapers just a day after Türkiye's official recognition of Croatia, appears to be beyond coincidental. It is possible to say that the diplomatic relations between the two countries' leaders in the early years found visible representation in newspapers. Both Croatian and Turkish newspapers showed a notable tendency to disseminate information in alignment with official government policies, reflecting the congruence between media content and established government stances.

In conclusion, the analysis of 103 articles reveals that newspapers largely present events as they are without questioning their accuracy or delving into detailed analyses. The media has played a constructive role in portraying the constructive relations between the two countries, fostering the establishment of a friendly atmosphere. Although critical observations were occasionally present, they remained atypical, and the predominant positive narrative prevailed. The consistent positive portrayal of bilateral relations in the media highlights the deliberate editorial tendency to promote a friendly environment. This suggests that the media has the potential to act as a diplomatic tool. The media's alignment with diplomatic narratives, despite nuanced and occasional critical perspectives, appears to have played a role in sustaining and strengthening positive interactions between the two countries. This study demonstrates that the intensive relations between the two countries from 1991 to the end of 1999 were further enhanced by media presence in the daily press, enabling us to assert that today's bilateral relations are, in fact, a continuation of the natural course of a process that commenced in the 1990s and was expedited by the positive portrayal in the press. An additional analysis of newspaper articles in the period after 1999 could show in which direction the discourse continued to develop, and this process should be monitored in accordance with changes on the domestic political level.

Giriş

Tarihsel sürekliliği göz önünde bulundurmadan günümüz Hırvat-Türk ilişkilerinin detaylı gözlem ve analizi tamamlanmış sayılmaz. Hırvat-Türk ilişkilerinin temelinde yatan unsurların anlaşılması için Türklerin, tarih boyunca Hıvatlarla olan temaslarını ve bu temasların Hıvatlara olan etkilerini incelemek gerekmektedir. En eski tarihsel temaslara genel bakış, Türk dillerinin Hırvat dilindeki sözcüksel izleriyle ilgilidir. Bunun yanı sıra, Türk-Osmanlı teması, Orta Çağ'ın sonlarından itibaren Hırvat edebiyatının en baskın motifi olarak tarih boyunca Türk ve Türkiye imajlarının oluşmasına yol açtığı ve hatta Hırvat ulusal bilincine etki bıraktığı için edebiyat, Hırvat-Türk etkileşimlerini incelerken vazgeçilmez bir bileşendir (Moačanin, 2001, s. 14). Osmanlıların, özellikle Bosna'da hükümlerinin başlamasıyla, Hırvatistan-Bosna sınırında gerçekleşen yeni temaslar, iki kültür ve medeniyetin arasında yüzyıllar boyunca sürecek olan karşılıklı etkileşimin açık bir ipucudur. Osmanlı Devleti'nin, 15. yüzyıldan beri Bosna'daki mevcudiyeti ve Batı devletlerinin gözlerinde "Hristiyanlığın İstihkâmı" olarak görülen Hırvatistan'da var olan Osmanlı korkusu, dönemin Hırvat edebiyatını da yakından etkilemiş, kültür kodları konusunda kalıcı izler bırakmıştır. Her ne kadar Osmanlılar, bugünkü Hırvat topraklarından 19. yüzyılda tamamen çekilmiş olsalar da 1908'e kadar Bosna'da varlıklarını sürdürmeleri, iki medeniyetin fiziksel yakınlığının 20. yüzyılın başında da olduğunun somut bir göstergesidir. Güneydoğu Avrupa'daki ülkelerin Osmanlı etkisinden bahsedildiğinde; Hırvatistan'ın 173 yıl (1526-1699), Bosna-Hersek'in 396 yıl (1482-1878), Sırbistan'ın ise 440 yıl (1389-1829) Osmanlı egemenliği altında kaldığı bilinmektedir (Brown, 2000, s. 9-10).

Türkiye ve Hıvatların içinde bulunduğu devlet oluşumları arasındaki ilişkiler, 20. yüzyılın sonlarına kadar Yugoslavya ve her şeyden önce Sırbistan ile olan ilişkilerin gölgesinde kalmış olsa da Hırvatistan, tarih boyunca Türkiye'nin stratejik öneminin hep farkında olmuştur. Örneğin 1940'lı yılların başında Nazi ideolojisine ve Hitler'e yakınlığıyla tanınan ve aslında bir kukla devlet olan sözde

Bağımsız Hırvatistan Devleti (NDH), II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'ye yakınlaşarak, bağımsızlığının tanınmasını sağlamak için girişimlerde bulunmuştur. Son derece olumsuz ideolojik çağrışımları olsa da bu diplomatik eylemler, Hırvatistan ile Türkiye arasında ilişkilerin kurulmasına yönelik ilk resmî girişimdir. Ancak Türkiye, savaşta sürdürmeye devam ettiği "aktif tarafsızlık" stratejisinden vazgeçmeyerek yeni devlet oluşumlarına karşı mesafeli ve kontrollü davranmıştır. Dolayısıyla 1990'lı yılların başlarında başlayan ve 30 yılı aşkın süredir devam eden dostane ikili ilişkilerin, çok daha tarihî ilişkilere dayandığını söylemek mümkündür.

Söz konusu ilişkilerin daha da gelişmesi, tarihsel süreçteki konjonktür ile yakından ilgilidir. Bu bağlamda, Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ilişkiler, uzun bir süre Hırvatistan'ın içinde bulunduğu devlet oluşumlarındaki baskın ulusal faktör ve unsurların yanı sıra, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de meydana gelen tarihsel koşulların gölgesinde kalmıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin uluslararası düzeyde kabul görmüş yasal çerçevelerde düzenlenmesi ancak Yugoslavya'nın dağılması ve Türkiye'nin Hırvatistan'ı tanımamasından sonra gerçekleşmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Hırvatistan'ın, Türkiye'yle olan ilk ilişkileri, Zagreb'in demokrasiyle henüz yeni yeni tanışmaya başladığı dönem olan 1990'lardır. Yugoslavya'daki durumundan memnun olmadığı için bağımsızlığını ilan ederek ayrılan genç ülke Hırvatistan, bağımsızlık ilanını takip eden ilk aylarda uluslararası toplumda beklediği kadar kabul görmemiş olsa da Türkiye'yle ilişkileri erken başlamıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin; Avrupa Topluluklarının (AT) aksine, sadece Hırvatistan'la Slovenya'yı değil, eş zamanlı olarak Makedonya ve Bosna-Hersek'i de tanınması, sürecin diğer Avrupa ülkelerinden iki hafta sonra gerçekleşmesine yol açmıştır. Bu olayları takip eden süreçte iki ülke arasındaki ilişkilerin odağında, Bosna-Hersek'teki savaşın durdurulması ve kalıcı bir barışın inşasının sağlanması yer almıştır.

Çalışmada; SSCB'nin ve Yugoslavya'nın çöküşünün yaşandığı dönemde ve süregelen bu karmaşık koşullardaki modern Hırvatistan Cumhuriyeti'nin oluşumu ve Türkiye'nin Güneydoğu Avrupa'daki siyasi değişimlere tepkileri gazete makaleleri üzerinden yapılan araştırmalarla incelenmiştir. 22. yy'ın sonlarında Türkiye, Orta Asya'daki Türk devletlerine ve Yugoslavya'nın dağılmasıyla ortaya çıkan devletlere karşı yeni bir tutum benimsemiştir. Bu dönemin, Türkiye'nin dış politikasının yeniden yapılandırıldığı bir dönem olduğunu söylemek mümkündür.

Metodolojik olarak çalışmada karma nicel ve nitel içerik analizi tercih edilmiştir. Bu analizin temel amacı; temaları, kavramları ve söylemleri belirlemektir. Bununla birlikte, Türkiye ve Hırvatistan'da yayımlanan gazete makalelerinin karşılaştırmalı bir analizi yapılarak; yayımlanan haberlerin, algılar ve tepkiler açısından ortaya çıkan benzerlikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Temel hipotez, Hırvatistan'ın 1991'den itibaren -Türkiye dâhil olmak üzere birçok ülke tarafından tanınma arzusu- Türkiye ile ilişkilere yönelik olumlu havanın oluşmasında haberlerin etkili olduğu yönündedir. Bu çerçevede Hırvatistan-Türkiye ilişkilerinin gazete yazılarına nasıl yansdığı ve yorumlandığı -bu tür makalelerin sayısı da dikkate alınarak- incelenmiştir. Öte yandan, tarih boyunca var olan köklü bağları nedeniyle, o dönemin Türk dış politikası Bosna-Hersek'teki çatışmalara büyük bir ilgi göstermiş; ayrıca Türkiye'den Bosna'ya gelen yardımın Hırvatistan üzerinden nakledilmesi, Türkiye'nin Hırvatistan'ı bölgede istikrar unsuru olarak görmesine neden olmuştur. Çalışmadaki ikinci hipotez, Türk medyasının da Hırvatistan'a dair metinlerinde olumlu bir anlatıyı benimsemiş olduğu yönündedir. Bu bağlamda çalışmada, çatışma zamanlarında gazete yazılarının ulusal kimliğin yorumlanmasına nasıl katkı sağladığı da araştırılmıştır.

1. Teorik Çerçeve

İki ülke arasındaki ilişkilerin, çok taraflı kuruluşlardaki iş birliklerinin ve ikili ilişkilerin pragmatik yapısının gözlemlenebileceği birden fazla teorik çerçeve bulunmaktadır. Örneğin liberal teori, çok taraflı kuruluşlar çerçevesinde yapılan iş birliğine ekonomik çıkarları açısından yaklaşırken neoliberal ekonomi teorisi iki ülke arasındaki ticaretin serbestleştirilmesi ve yatırım engellerinin azaltılması konuları üzerine durmaktadır. Hırvatistan-Türkiye ikili ilişkilerinin her iki ülkedeki gazete makaleleri üzerinden analiz edildiği bu çalışmada, tarafların öncelikle ortak çıkarlar konusunda mutabık kalmaları, çok taraflı örgütlerde iş birliği yapmaları ve karşılıklı ticaretin geliştirilmesi için önemli miktarda fonlar oluşturdukları varsayımından hareketle, Hırvatistan-Türkiye ilişkilerinin tesisinden bu yana neoliberal teori çerçevesinde incelenebileceği düşünülmektedir.

Neoliberal teori; serbest piyasaları, sınırlı hükümet müdahalesini ve bireysel özgürlüklerin desteklenmesini savunan ekonomik ve politik bir yaklaşımdır (Gilpin, 2001, s. 176). 20. yüzyılın sonlarında devletin önderliğindeki ekonomik modellerin başarısızlıklarına bir yanıt olarak ortaya çıktığında daha verimli ve müreffeh bir toplum yaratmayı amaçlamıştır. Türkiye ile Hırvatistan arasındaki ikili ilişkilerin analizi bağlamında, neoliberal teori, söz konusu ilişkilerinin özellikle ekonomik yönlerini incelemek için kullanılabilir. Bu konuyla ilgili yapılacak olan analizlerin; her iki ülkenin ticaretin serbestleştirilmesi, özelleştirme ve yabancı yatırımın önündeki engellerin azaltılması/kaldırılması gibi neoliberal politikaları ne ölçüde uyguladığının değerlendirilmesini içermektedir (Gilpin, 2001, ss. 246-247).

Bununla birlikte, söz konusu teorinin uygulanmasına eleştirel bir bakış açısından yaklaşıldığında neoliberalizmin; artan gelir eşitsizliği, potansiyel olumsuz sosyal ve çevresel sonuçlar ve gücün şirketlerin ve zengin elitlerin elinde toplanması gibi çeşitli eleştirilere maruz kaldığını söylemek mümkündür (Gilpin, 2001, s. 9). Hırvatistan-Türkiye ilişkilerini neoliberal teorinin merceğinden analiz etmek, iki ülke arasındaki ekonomik iş birliği, ticari serbestleşme ve yatırım akışlarının dinamikleri hakkında

geniş bir çerçeveden değerlendirmeler yapılmasını da beraberinde getirmektedir. Muhtemel olumsuz etkilerin neoliberal çerçevenin kendisini geçersiz kılmadığını, tam aksine neoliberal ilkeleri belirli bağlamlarda uygularken ortaya çıkabilecek karmaşık gerçekleri ve zorlukları vurguladığını kabul etmek önemlidir. Bu zorlukların üstesinden gelmek; dikkatli değerlendirme, diyalog ve Türkiye ile Hırvatistan'ın koşullarını ve endişelerini ele alan özel politika yaklaşımlarını gerektirir.

2. Vaka Seçim Kriterleri ve Metodoloji

Metodolojik olarak çalışma, Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilere ilişkin kamuoyu algısını, ilgili liderlerin/cumhurbaşkanlarının bakış açısından karşılaştırmayı ve kıyaslamayı amaçlamaktadır. Bu tür kaynakların, kamuoyu algısının birincil yansıması olması nedeniyle kıyaslama, gazete yazılarının söylem analizine tabi tutulmasıyla yapılmıştır (Develotte & Rechniewski, 2001, ss. 1-12). Ancak literatürde, gazete makalelerinin gerçekten bir söylem olarak algılanıp algılanamayacağına dair metodolojik bir tartışma bulunmaktadır. Söz konusu yöntemin bu bağlamda kullanımına yönelik ana eleştirilerden biri, kantitatif çok vakalı (large-N) veri analizi yapılan çalışmaların, bu tür analiz için uygun olmadığı ve geçerlilik sorunlarının bulunduğu yönündedir. Bu çalışma, kantitatif çok vakalı çalışma olarak değerlendirilemeyeceğinden yukarıda anlatılanlar, sorun teşkil etmemektedir (Siegfried, 2001, s. 32-63).

Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerinin ilk yıllarındaki resmî devlet politikalarının gazetelere nasıl yansıdığını anlamak için çalışmada Hırvatistan ve Türkiye'de yayımlanan günlük gazetelerin haber makaleleri incelenmiştir. Hırvat gazeteleri arasında "Večernji list",¹ "Slobodna Dalmacija", "Vjesnik", "Novi list" ve "Novosti" yer alırken, Türk gazeteleri arasında ise "Milliyet", "Cumhuriyet" ve "Sabah" gazeteleri analiz edilmiştir. İncelenen zaman diliminde, Türk gazetelerinde 42, Hırvat gazetelerinde ise 61 makale analiz edilmiştir.

Vaka seçimi, iki kritere göre yapılmıştır: İlk olarak, işlevsel eşdeğerliğe sahip kaynakları sistemli bir şekilde bulmak kritik öneme sahiptir. Tirajlarına göre gazeteleri seçmek -hem kültürel hem de toplumsal açıdan- kamu algısını en çok etkileyen makalelerin incelenmesine olanak tanıyan bir anahtar noktadır. Pragmatik önemi taşıyan ikinci nokta ise, kaynakların erişilebilirliği aynı zamansal yönü yansıtır olmasıdır.

Hırvat gazetelerini seçerken, gazete tirajı ve bölgesel kapsama alanı kriterleri kullanılmıştır. Özellikle internet öncesi dönemde, Hırvat okuyucular genellikle kendi yaşadıkları bölgeyle ilgilenen gazeteleri tercih etmekteydi. Örneğin, "Slobodna Dalmacija" Dalmaçya Bölgesini, "Novi list" İstria ve Kvarner bölgelerini, "Vjesnik" ve "Večernji list" ise Hırvatistan'ın orta bölgelerini kapsamakla birlikte ülke genelinde okunmaktadır. Son iki gazete genellikle siyasi ve ekonomik olayların analizlerine yer vermektedirler. Bu da onları değerli bir kaynak yapmaktadır. 1990'ların başında, özellikle yurtdışı tecrübesi olan Hırvat gazetecilerinin bir kısmı, yeni kurulan Hırvatistan'ın diplomatik hizmetine girdiğini belirtmek önemlidir. Öte yandan, Türk gazetelerini seçerken, uzun yıllardır yayımlanan ve geniş bir okur kitlesine sahip gazetelerin olmasına dikkat edilmiştir. "Cumhuriyet", Türk gazeteciliğinin gelişiminde etkisi olan bir gazete olarak öne çıkmışken; politik, toplumsal ve güncel ekonomik olaylara odaklanan önemli bir bilgi kaynağı olarak kabul edilen "Milliyet" de listeye eklenmiştir. Bir diğer önemli unsur ise incelenen gazetelerin çoğunlukla çevrimiçi olarak arşivlerine erişimin mümkün olmasıdır; bu da araştırmayı mümkün kılmıştır.

Toplamda 103 makale, bahsi geçen gazetelerin çevrimiçi arşivleri taranarak seçilmiştir. İkinci olarak, tüm makaleler MAX-QDA programına yüklenmiştir. Hırvat gazeteleriyle ilgili olarak araştırmacının taraflılığını kontrol etmek amacıyla, makaleler anadili Hırvatça olan bir konuşmacı tarafından analiz edilmiş, akabinde İngilizceye çevrilmiş olan aynı kaynaklar, başka bir inceleyici tarafından değerlendirilmiştir. Türkçe kaynaklar, iki araştırmacı tarafından kör sistem süreci (*blind process*) ile kodlanmıştır (Fairclough & Wodak, 1997, ss. 67-97).

Bu makalede kullanılan kodlar oldukça basit ve ikili olup makalelerin sadece olumlu veya olumsuz yönde olup olmadığına bakılmaktadır. Bu, bize ikinci kısım analizin temellerini atan betimsel bir yol haritası sunmaktadır. Sonuçlar, her iki ülkede de gazete makalelerinin analiz edilen dönem boyunca Hırvatistan-Türkiye ilişkilerine genellikle olumlu bir yaklaşım sergilediğini göstermekteyse de negatif bir anlatı gözlemlenen ve istisna olarak nitelendirilebilecek örnekler de dikkate alınmıştır. Onlar, söz konusu Türk gazeteleri olunca, Yugoslavya'nın dağılmasının ardındaki çatışmanın haklılığının sorgulanmasıyla ilgili iken, Hırvat gazetelerinde ise Hırvatistan'ın Avrupa'dan uzaklaşmasını ve Türkiye'ye yaklaşmasını eleştiren niteliktedir.

Analizin ikinci bölümünde ise gazete yazıları, üç kör hakem tarafından detaylı bir şekilde incelenmiş, gösterge olarak yalnızca örtüşen makaleler seçilmiştir. Ayrıca, yapılan ön değerlendirmede; Hırvat medyasının, Türk medyasına kıyasla konuya daha fazla yer ve önem verdiğini göstermektedir.

¹ Özellikle Latin harflerini kullanan Güneydoğu Slav dillerindeki isimlerin Türkçeye aktarılması konusunda net bir fikir birliği bulunmadığından ötürü söz konusu dillerdeki özel adlar, hata olasılığının azaltılması ve bir sonraki araştırmaların kolaylaştırılması üzere o dillerde yazıldığı gibi kullanılmıştır. Bu çalışmada geçen Hırvatça, Sırpça, Boşnakça isimleri, kaynak dilindeki imla kılavuzuna göre güncel yazılışına sadık kalınarak aktarılmıştır: "C" Türkçe sözcüklerdeki [ts] seslerinin birleşimi gibi okunur; "Č" ve "Ć" harfleri Türkçe [ç] gibi okunur; "Đ" ve "Dž" harfleri [ce] gibi okunur; "J" harfi Türkçe [ye] gibi okunur; "Lj" harfi Türkçe [ly] gibi okunur; "Nj" harfi Türkçe [ny] gibi okunur; "Š" harfi Türkçe [şe] gibi okunur; "Ž" harfi Türkçe [je] gibi okunur.

3. Türk Gazetelerine Göre Türkiye-Hırvatistan İlişkileri

Tarihçiler; Yugoslavya'nın dağılmasına yol açan nedenleri, iki ana kategoriye ayırabilecekleri konusunda hemfikirdirler. Uluslararası faktörler ele alındığında, aşağıdaki hususlar öne çıkmaktadır: Soğuk Savaş'ın bitişi, Doğu Avrupa'daki sosyalist sistemlerin çöküşü, Varşova Paktı'nın dağılması, Sovyetler Birliği'nin çöküşü ve sonrasında yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkışı ve Avrupa Birliği'nin kuruluşu (Javorović, 1994, s. 99). İç sorunlara gelince, bu konuların oldukça çeşitlilik gösterdiğini kabul etmek ve hangi sorunun parçalanma sürecini ne şekilde etkilediğini kesin olarak belirtmek zor olsa da, demokratikleşmenin zayıflığı, siyasi hakların ve siyasi eylemlerin iktidar partisinin kural ve çıkarlarına tabi kılınması, tek parti yönetimi, partinin anayasalar üzerindeki üstünlüğü, sosyalist özyönetim, verimsiz devlet aygıtı, artan dış borçlanma ve karmaşık uluslararası ilişkilerin ön plana çıktığını söylemek mümkündür (Javorović, 1994, ss. 99-100).

1991 yılı boyunca yayımlanan Türk gazetelerinde Hırvatistan'ın bahsedildiği makaleler, iki ülkenin ikili ilişkileriyle ilgili değil, daha çok Yugoslavya'daki durumu ele almıştır. Hırvat ve Slovenlerin o dönemdeki ayrılma ve bağımsızlığını ilan etme arzuları, Türk kamuoyunun büyük ölçüde ilgisini çekmemiş gibi görünmektedir. Bu nedenle, dönemin Türk hükümet yapısının, Yugoslavya'nın sona ermesinin gerçekleşmeyeceğini düşündüğü varsayılabilir.

Bununla birlikte Türkiye'nin, Yugoslavya topraklarındaki çatışmalarla en başından beri ilgilendiğini görmek mümkündür. 1991 yılında Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Yugoslavya üzerinden seyahat etmeyi düşünen vatandaşlarını alternatif yolları kullanmaları konusunda iki kez uyararak, öncelikle "Avrupa ülkelerinde yaşayan takriben 3 milyondan fazla" Türk vatandaşının Türkiye'ye dönüş için kullandıkları bazı yollarda "ulaşımın aksadığı, güvenliğin mevcut olmadığı[na]" dikkat çekmiştir (Dışişleri Eğitim Merkezi, 1992, ss. 293-294).

Yugoslavya'nın çöküşünü takip eden günlerde bölgedeki tansiyon arttıkça, Türk kamuoyunun bu bölgelerdeki olaylara olan ilgisi artması gazetelere de yansımıştır. Bu durum, Hırvatistan'daki olayları farklı yönleriyle ele alan birçok gazete makalesiyle gözlemlenebilmektedir.

1992 yılının başında *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan makalede; Hırvat tarafının, "45 yıl komünist Sırp zulmü altında yaşadıklarını" ve savaşın mülteci krizine de yol açtığını vurguladığı belirtilmiştir ("Hırvat bakan Türkiye'de", 1992, s. 11). Hırvat siyasetçilerin tutumlarının kelimesi kelimesine aktarılması, Türk okuyucuların o dönemde Hırvatların durum hakkındaki algısını öğrenmesine olanak sağlamıştır. "Zulüm" kelimesinin kullanılması karşıt tarafları daha da kutuplaştırırken Yugoslav hükümetinin Sırp hareketi ile özdeşleştirilmesi, Türkiye'nin komünizme yönelik genel tutumu bağlamında Türk okuyucuların anlayışını etkileyebilirdi. SSCB'nin dağılmasıyla Orta Asya'da değişen konjonktürü göz önünde bulundurarak -ama aynı zamanda Türkiye'nin hem NATO'daki hem de İslam dünyasındaki rolünü akılda tutarak- değerlendiren Hırvat Dışişleri Bakanı Šeparović, "Türkiye'nin ülkemizi tanıması bizim için çok özel bir önem taşımaktadır" ifadesini kullanmıştır ("Hırvat bakan Türkiye'de", s. 11). Makalenin, Hırvatistan'ın henüz ne uluslararası alanda ne Türkiye tarafından tanındığı bir zamanda yayımlanmış olduğunu belirtmek önemlidir. Hırvat bakanın böylesine önemli bir anda Türkiye'yi ziyaret etmesi ve en üst düzeyde kabul görmesi; Türkiye'nin, Hırvatistan'ı resmi olarak tanımak istemesinin açık bir göstergesidir.

Türkiye'nin, çatışmadaki aktif rol oynayabileceğiyle ilgili ilk haberler yine Ocak 1992'de kamuoyuyla paylaşılmıştır. Ancak Türkiye, Yugoslavya'nın komşusu olması nedeniyle BM tarafından düzenlenecek barış gücüne davet edilmemiştir (Yinanç, 1992, s. 9). Bu, Türkiye'nin, olası askeri müdahalelere katılma isteğini açıkça gösterdiği ilk örneklerden biri olduğu gibi, aynı zamanda Güneydoğu Avrupa'nın, Türk faaliyetinin doğal alanı olduğu fikrini savunan Türk politikasının başlangıcı olarak da yorumlanabilir. Şöyle ki, yüzyıllar boyunca devam eden tarihi temas ve kültürel etkileşimin yanı sıra mevcut Müslüman nüfus nedeniyle, Türkiye'nin sınırlarının batısındaki bölgenin istikrarına olan ilgisinin sürekliliği ta 1990'lı yılların başından izlenebilmektedir. Türkiye'de yayımlanan gazetelerde Yugoslavya'nın dağılmasıyla başlayan çatışmalarla ilgili ilk eleştirel yazı Ocak 1992'de yazılmıştır. Şöyle ki Yağmur Atsız; "Osmanski İttifak" adlı makalesinde, Hırvat-Sırp çatışmasının sebeplerini II. Dünya Savaşı'nda aramış, bilimsel tarihe isnat edilemeyecek verileri ortaya koymuştur (Atsız, 1992, s. 10). Bunun yanı sıra yazar; meselenin, "Hırvat hamiliğine sıvayan Almanların iddia ettikleri gibi 'mazlum ve Avrupalı' Hırvatların, 'vahşi ve gayri-Avrupalı' Sırp'lar tarafından zulme uğratılmasından" ibaret olmadığını özellikle vurgulamıştır. Yazarın, Sırp söylemine yakın argümanlarını savunmasının nedenleri, metnin başında kendisinin, konuyu "Sırp asıllı meslektaşıyla" konuştuğunu belirttiğinden anlaşılmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesinde yayımlanan bu uzunca yazı, bir gazetecinin önyargısının ve kullandığı kaynakların okuyucudaki bir olayın, dünyasını nasıl şekillendirebileceğini ve tarafsız habercilik ile verilerin doğrulanmasının önemini net bir şekilde göstermektedir. Dönemin Türk gazetelerinde Hırvatistan'la ilgili haberlerin sürekliliği göz önüne alındığında, bu nitelikte daha fazla makale yayımlanmış olsaydı Hırvatistan'a yönelik genel tavır ve tutumun da farklı şekilde gelişebileceğini söylemek mümkündür.

Türkiye, Hırvatistan'ı resmen 6 Şubat 1992 tarihinde tanımıştır. AT ülkelerinin aksine, Türkiye sadece Slovenya ve Hırvatistan'ı değil, aynı zamanda Makedonya ve Bosna-Hersek'i de tanıyarak Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlıklarını ilan eden dört ülkenin tamamını tanıyan ikinci ülke olmuştur ("Makedonya'yı tanıdık", 1992, s. 13). O gün dört ülke tanınmış olmasına rağmen gazete

manşetinde sadece Makedonya'dan bahsedilmiş olması ilgi çekicidir. Bakanlar Kurulu'nda alınan tanıma kararıyla, "önceden alınan ilke kararı doğrultusunda" Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilan eden ülkelerin eş zamanlı olarak tanınması kararı hayata geçirilmiştir ("4 Yugoslav cumhuriyeti tanındı", 1992, s. 10). Devlet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Akın Gönen tarafından yapılan açıklamada, yeni tanınan ülkelerle olan diplomatik ilişkilerin "geçmişte olduğu gibi" Belgrad'daki büyükelçilik aracılığıyla yürütüleceği, tanıma kararı verilen dört ülkeyle ayrı protokoller imzalanacağı ifade edilmiştir ("Slovenya, Makedonya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in bağımsızlığı tanınıyor", 1992, s. 13).

Yeni tanınan ülkelerle ilgili Üsküp radyosunda konuşan dönemin DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit, "Yugoslavya'nın bölünmesini aslında istemediğini ancak bölünme kaçınılmaz duruma geldikten sonra Türkiye'nin tanıma kararını zaman yitirmeden almasını umduğunu" söylemiştir ("Ecevit'in demeci", 1992, s. 11). Muhalefet partilerinin de eski Yugoslavya bölgesindeki olaylarla ilgilenmesi, yeni kurulan devletlerle ilişkiler söz konusu olduğunda Türk siyaset sahnesinde eşit ve dengeli bir tutumun varlığını göstermektedir. Türkiye ile Yugoslavya arasında Atatürk'ten bu yana geleneksel olarak iyi olan ilişkilerin, Türkiye'nin yeni ülkelerle gelecekteki ilişkilerini bir ölçüde belirlediği açıktır, ancak seksenli ve doksanlı yıllarda uluslararası sistemde meydana gelen değişiklikler bu ilişkinin yeniden tanımlanması ihtiyacını da hızlandırmışlardır.

Dönemin Türkiye Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kaya Toperi, yapmış olduğu açıklamada, Tuđman'ın Türkiye'yle olan ilişkileri geliştirmek istediğini ve Türkiye'nin izlemekte olduğu politikadan duyduğu memnuniyeti dile getirdiğini söylemiştir. "Hırvatistan'dan Özal'a davet" isimli makalede, Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tuđman'ın, Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı Hırvatistan'a davet ettiği ifade edilmiştir ("Hırvatistan'dan Özal'a davet", 1992, s. 13).

Devlet Bakanı Orhan Kilercioğlu resmî görüşmelerde bulunmak üzere Hırvatistan'ı 10 Ocak 1993'te ziyaret etmiş, ziyaret sırasında Türk heyeti, Boşnakların bulunduğu Hırvatistan'daki mülteci kamplarına da gitmişlerdir (Dışişleri Eğitim Merkezi, 1994, s. 39). Çok zaman geçmeden, Hırvatistan Meclis Başkanı Stjepan Mesić de TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un davetine icabetle Türkiye'ye gelmiştir (Dışişleri Eğitim Merkezi, 1994, s. 40).

Hırvatistan Dışişleri Bakanı Zdenko Škrabalo'yla görüşen dönemin Türkiye Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin, "Türkiye'nin, Hırvatların Bosnalı Müslümanlarla iş birliğine çok önem verdiğini" belirterek, ülkesinin gelecekte de bu konuyla ilgili teşebbüslerde bulunabileceğine dikkat çekmiştir ("Bosna için yeni girişim", 1993, s. 12; "Ankara Bosna için atakta", 1993, s. 11.).

Hırvat-Boşnak ilişkileri o yıllarda da ikili görüşmelerin merkezindeydi. Zagreb'de bulunan Hırvatistan Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda bir araya gelen Tuđman ve Özal, Bosna-Hersek'teki Hırvatlar ve Boşnaklar arasındaki ilişkiler konusunda görüş alışverişini konusunda hemfikir olduklarını belirterek iki halk arasındaki çatışmaların en çok Sırp tarafının yararına olacağı konusundaki düşüncelerini de paylaşmışlardır ("Hırvatlarla Boşnak'tan doğal müttefik", 1993, s. 14). Özal, Zagreb'deki Camiyi de ziyaret etmiş, Hırvatistan-Slovenya Müslüman Cemaati Başkanı Ševko Omerbašić'i kabul ederek görüşme yapmıştır (Kohen, 1993, s. 19).

İki ay sonra Tuđman 29 Nisan 1994 tarihinde Ankara'yı ziyaret etmiş, Cumhurbaşkanı Vekili Hüsamettin Cindoruk, TBMM Başkan Vekili Yıldırım Avcı ve Başbakan Süleyman Demirel tarafından karşılanmıştır ("Hırvatistan Cumhurbaşkanı Ankara'da", 1993, s. 15). Yapılan görüşmelerde, Boşnaklarla Hırvatlar arasında patlak veren çatışmanın durdurulması için "Hırvat ve Türk yetkililerden oluşacak karma bir iyi niyet heyetinin" kurulmasına kararlaştırılmıştır ("Bosna-Hersek'e Türk-Hırvat heyeti", 1993, s. 7). Yeni kurulan Hırvatistan medyası uluslararası camiada kimseyi açık bir şekilde hedef almıyorken, Türkiye'de Hikmet Çetin'in, Yunanistan'la Rusya'yı "Sırpların destekçileri" ilan edilmesi gündeme oturtmuştur ("Bosna-Hersek'e Türk-Hırvat heyeti", 1993, s. 7). Bu vesileyle imzalanan ortak açıklamada, her iki ülke "Dışişleri Bakanlıkları arasında bir diyalog yoluyla Bosna-Hersek'teki savaşı durdurmak ve BM'nin yetkisi altında kalıcı bir siyasi çözüm bulmak amacıyla uluslararası topluluğa hangi yollara yardımcı olabileceklerini süratle tezekkür etmeye" hazır olduklarını belirtmişlerdir (Dışişleri Eğitim Merkezi, 1994, s. 202). Tuđman'ın, Türkiye'yle olan ilişkilere göstermiş olduğu ilginin bir başka göstergesi de Ankara dönüşünde Özal'ın Topkapı'daki kabrini ziyaret etmek için İstanbul'a gelmesi ve mezarına kırmızı-beyaz karanfillerden oluşan bir çelengi koymasındadır ("Tuđman İstanbul'da", 1993, s. 9).

Özal sonrası dönemde, Hırvatistan ve Türkiye arasındaki ilişkiler, Bosna-Hersek'teki Hırvat-Bosnak çatışmalarıyla gölgelenmiştir. 1458 kişilik Türk Barış Gücü Birliği, BM Barış Gücü Güney Batı Sektörü Komutanlığı'nın koymuş olduğu müşküller nedeniyle görev bölgeleri olan Zenica ve Kakanj'a intikal edilememiştir (Yurtsever, 1994, s. 16). Ö dönemde Hırvatistan, Türkiye ve Bosna-Hersek'ten yüksek düzey temsilcilerin katıldığı birden fazla ikili ve üçlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler; sadece cumhurbaşkanı seviyesinde değil, dışişleri bakanları seviyesinde de gerçekleştirilmiştir. Türk, Boşnak ve Hırvat bakanlardan oluşan üçlü mekanizmanın amacı, bölgedeki istikrarın tesis edilmesi ve güvenliğinin korunmasıdır. Savaş boyunca birçok kez yapılan bu görüşmeler; Ankara, İstanbul, Saraybosna, Zenica, Zagreb gibi şehirlerde düzenlenmiştir. Toplantıların birine katılan dönemin Dışişleri Bakanı Erdal İnönü, "Bosnalı Müslüman, Hırvat ve Sırlardan oluşan bir federasyon kurulması yönünde Türkiye'nin başlattığı girişimleri sürdürüleceğini" söylemiştir ("İnönü Bosna'da", 1994, s. 19).

Hırvatistan ile ilgili bir röportajda yaşadıklarını anlatan Türk muhabirler, özellikle yakın zamana kadar Müslümanların Hırvatlarla savaştığı, ancak Türk gazetecilerin son derece sıcak karşılandıkları paradoksuna dikkat çekerek bunun sebebinin, tarafsız Türk dış politikası olduğu sonucuna varmışlardır. Türkiye'nin Hırvatistan'daki anlamı bağlamında, Türkiye'nin Zagreb Büyükelçisi Yüksel Söylemez'in adının iyi bilinmesinin yanı sıra, hem Hırvatistan'da hem de Bosna'da Türkiye'nin diplomatik girişimlerinin kabul gördüğünün de altını çizmişlerdir (Bereket, 1994, s. 17). Bu örnek, Türk muhabirlerin Hırvatistan'da yani olay yerinde bulunmasının, savaş olaylarının daha doğru haberleştirilmesine ve doğrulanmış bilgilerin Türkiye'ye iletilmesine olumlu etkilediğini açıkça göstermektedir. 1994 yılının Temmuz ayında Süleyman Demirel, Hırvatistan'ı ziyaret etmiştir. Zagreb'de basına konuşan Demirel, bölgenin "sabıkalı olduğunu", planın yaşama geçmemesi durumunda "kan gölüne" dönüşeceğine dikkat çekmiştir. Türkiye'nin etrafında meydana gelen çatışmaları değerlendirirken "başı suyun üstünde olan" tek ülkenin Türkiye olduğunu belirtmiştir (Bila, 1994, s. 18). Özal'ın Hırvatistan'a gerçekleştirdiği ziyaret sırasında yaptığı gibi, Demirel de Zagreb'deki İslam Kültür Merkezi'ne gittiğinde oldukça kalabalık bir topluluk tarafından karşılanmış, kendisine Boşnakça yazılmış Kur'an- Kerim hediye edilmiştir (Bila, 1994, s. 19). Ayrıca, mülteci kampını da ziyaret etmiş ve tekbirlerle karşılanmıştır (Turgut, 2002, s. 350). Mülteci kampında yaşananları Türk okurlarıyla paylaşan gazeteci Mustafa Balbay, Bosna'dan kaçan veya sürgün edilen Hırvat ve Boşnak mültecilerin aynı kampta beraber ve yan yana oturduklarına dikkat çekmiştir (Balbay, 1994, s. 17). Demirel'in ziyareti sırasında Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tuđman, Bosna-Hersek Cumhurbaşkanı Izetbegović ve Bosna-Hersek Federasyonu Cumhurbaşkanı Krešimir Zubak'la bir zirve toplantısı da yapılmıştır. Demirel, özellikle savaş sebebiyle zorla göç ettirilenlerin yurtlarına geri dönebilmeleri için "çaba sarf edeceğimi", ülkesinin "insani yardımı her alanda sürdüreceğini" dile getirmiştir (Bila, 1994, s. 19).

Daha önce vurgulandığı gibi Bosna'daki Hırvatlar ile Boşnakların arasında çıkan çatışmanın, Türk-Hırvat ilişkilerinde özel bir yeri vardır. Hırvatistan'la dostane ilişkiler kuran Türkiye'nin öncelikli hedeflerinden biri, bahsi geçen çatışmayı durdurmaktır. Bu hedefin gerçekleştirilmesi için atılan adımlardan birisi de, dönemin Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin'in Boşnak ve Hırvatların isteği üzerine 1993 Eylül'de Zagreb'e gitmesidir. Zagreb'de medyaya konuşan Çetin, Türkiye'nin "güven verici" arabulucu olabileceğine ve barışın sağlanmasından sonraki dönemde Hırvatistan'ın İslam dünyası ilişkileri açısından Türkiye'ye ihtiyacı olduğuna dikkat çekmiştir (Akyol, 1993, s. 17).

Hikmet Çetin, gerçekleştirmiş olduğu yoğun diplomatik trafik kapsamında Hırvatistan Dışişleri Bakanı Mate Granić'i Ankara'da ağırlamıştır. Bosna'daki son durumun yanı sıra, iki bakan, ikili siyasi ve ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve THY'nin, Zagreb'e tarifeli seferlere başlamasına yönelik kararlar almışlardır ("Kimyasal silah kullanılmadı", 1994, s. 6). Söz konusu ziyaretten birkaç gün önce; Türkiye, Bosna-Hersek ve Hırvatistan Dışişleri Bakanlıkları, Siyasi Direktörleri Başkanlığında siyasi istişareler yaparak Washington'da imzalanan ve Bosna-Hersek Parlamentosu'nda onaylanan Boşnak-Hırvat Federasyonu Anlaşmasına hükümetlerinin "tam desteklerini belirterek bunun oradaki sorunun kalıcı çözümü ve bölgede istikrar için sağlam bir zemin oluşturduğu yönündeki inançlarını yinelemişlerdir" (Dışişleri Eğitim Merkezi, 1995, s. 259).

Savaşın sona ermesinin ardından, öncelikle çatışmaların sonlandırılmasına odaklanan ikili iş birliğinin, daha geniş ekonomik boyutlara doğru genişlemesi gerekiyordu. Ancak 1995 sonrası dönemde Hırvatistan'da da bazı değişiklikler meydana gelmiştir: 21 Kasım 1995 tarihinde Dayton Anlaşması imzalanmış, 24 Nisan 1996'da Hırvatistan Avrupa Konseyi'ne kabul edilmiştir. Uluslararası arabuluculuk sayesinde, Vukovar ve Tuna Nehri bölgesi Hırvatistan'ın anayasal düzenine ancak 15 Ocak 1998'de yeniden entegre edilmiştir.

Bu zamanlarda iki ülkenin, İspanyol CASA şirketiyle ortaklaşa ürettikleri hafif nakliye uçaklarını da satmayı planladığına yönelik haberler de mevcuttur ("Hırvat lideri Ankara'da", 1996, s. 10). Her ne kadar TİKA'nın Zagreb Koordinatörlüğünün açılmasına ilişkin sözleşme imzalanmış olsa da ilgili ofis 2016 yılına kadar açılmamıştır. Türk gazetelerinde yer alan haberlere göre, Tuđman tekrar Ankara'yı ziyaret etmiş, dönüşünden hemen sonra Demirel, Izetbegović'le bir telefon görüşmesi yaparak Tuđman'la olan görüşmeleri hakkında bilgi vermiştir ("Demirel İzzetbegović'le görüştü", 1996, s. 7). Demirel'in ziyareti kapsamında çifte vergilendirmenin önlenmesi anlaşması da imzalanmıştır ("Demirel: Barış için desteğimiz sürecektir", 1997, s. 15).

1997 yılında tekrar görüşen iki cumhurbaşkanı, ikili ticaret hacminin yeni imzalanan anlaşmaların sayesinde artabileceğine yönelik düşüncelerini dile getirmişler; Türk firmalarının, "Hırvatistan'da devam eden altyapı ve toplu konut inşaat projelerine" dâhil olabileceklerine dair açıklamalarda bulunmuşlardır ("Demirel: Demokratik toplum hâlâ tehlikede", 1997, s. 17). Dönemin raporlarına göre Demirel, "Türkiye'nin Hırvatistan'la savaş koşulları altında kurduğu dostluk ve iş birliğini barışta da sürdürmeyi istediğini" vurgulayıp "benzer yaklaşımlara sahip olan, barışın değerini bilen iki ülke olarak iş birliğinin bu coğrafyada barış ve istikrara katkıda bulunacağına" olan inancını dile getirmiştir ("Demirel: Barış için desteğimiz sürecektir", 1997, s. 15). Dubrovnik gezisi esnasında Demirel, ünlü Hırvat piyanisti İvo Pogorelić'le de tanışmıştır ("Demirel: Rejim tartışması bitmeli", 1997, s. 17). Demirel'in bu ziyaretini değerlendiren Taha Akyol, bunun "olağanüstü" ve "protokolü aşan" bir ziyaret olduğunu dile getirerek, Hırvatistan'ı Balkanlar'ın parçası olarak görmüş, "Balkanlar ve Balkanlar'daki dostlar[ın] Türkiye için fevkalade değerli [...]" olduğunu ifade etmiştir (Akyol, 1997, s. 17). Demirel'in, Zagreb ziyareti esnasında açıkladığı ikili ticareti ve iş birliğini kolaylaştıracak anlaşmaların imzalanması, savaş sonraki dönemde Hırvat ile Türk şirketleri arasındaki iş birliğinin yapılmasına yol açmıştır. Örneğin

yurt dışında faaliyet gösteren Türk müteahhitlik firmalarından biri olan *Enka*, Amerikalı ortağı *Bechtel Grubu* ile Hırvatistan'dan Türkiye'ye kadar uzanan Avrupa karayolu şebekesine katacak otoyol inşasına başlamışlardır. Hırvatistan'ın Slovenya sınırında başlayan otoyol Zagreb üzerinden devam ederek Sisak'a, oradan ise Bosna-Hersek sınırına kadar uzanmaktadır. Dört yılda tamamlanması öngörülen otoyol projesinin toplam bedeli yaklaşık 600 milyon dolardı ("Enka'dan 600 milyon dolara Hırvat otoyolu", 1997, s. 9). İki ülke arasında diplomatik ilişkilerin tesis edilmesinden 1997'lere kadar gazetelerde çıkan haberler kronolojik olarak incelendiğinde, öncelikle savaş ve siyasi koşullarla ilgili olan özgün anlatımın zaman içinde evirildiği gözlemlenmiştir. Şöyle ki, (bu paragrafta olduğu gibi) daha geç dönemlerde yayımlanan gazete yazıları ekonomik konulara, yani altyapı projeleri alanında iş birliği imkân ve fırsatlarından bahsetmeye başlamışlardır.

Tuđman'ın, Türkiye'ye yaptığı son ziyaret ve Demirel'le olan son görüşmesi, 1999 Mart ayı başında gerçekleşmiştir. Ziyaretin ilk gününde Tuđman, Türkiye'nin (yabancılara verilen) en yüksek devlet nişanına layık görülmüş, ayrıca kendisine Ankara Üniversitesi'nin fahri doktora unvanı verilmiştir ("Tuđman'a doktora unvanı", 1999, s. 5). Türkler ve Hırvatların arasındaki dostluğuna değinen Demirel, "Aramızdaki mükemmel ilişkiler bölgemizde barış, istikrar ve refahı kalıcı hâle gelmesinde son derece önemli rol oynayacaktır" ifadesini kullanmıştır. Çankaya Köşkü'nde, bitki kaçırmanın önlenmesi, veterinerlik ve gümrük hizmetleri, hukuki, adli, bilimsel ve teknolojik iş birliğini öngören beş anlaşma imzalanmıştır ("Hırvatistan'la 5 işbirliği anlaşması", 1999, s. 5). Üç Hırvat sanatçının katılımıyla sahneye konan söz konusu opera TRT'de canlı yayında izleyicilerle buluşmuştur (Naklen opera: *Carmen*", 1999, s. 28). Hırvat Cumhurbaşkanı'nın ziyaretinin organizasyonun ne kadar geniş kapsamlı olduğunun en açık göstergelerinden biri, Hırvatistan'daki komünizmin çöküşünü ve demokrasinin gelişini konu alan Hırvat uzun metrajlı *Hırvatistan'dan Hikayeler* isimli filmin, tam da ziyaretin gerçekleştirildiği günlerde TRT 3'te yayınlanmasında çok net bir şekilde görülebilmektedir ("Filmlerden Seçmeler: Hırvatistan'dan bir Hikaye", 1992, s. 28).

En yüksek düzeylerde gerçekleşen ziyaretlerin yanı sıra, ilişkiler bürokratlar düzeyinde de sürdürülmüştür. 15 Eylül 1999'da Hırvatistan ve Türkiye Dışişleri Bakanlıkları temsilcileri, Ankara'da politika planlaması konusunda istişarelerde bulunmuşlardır. Ayrıca Türkiye Dışişleri Bakanı 1-2 Kasım 1999 tarihlerinde Zagreb'i ziyaret etmiştir (Dışişleri Eğitim Merkezi, 2000, s. 67).

Kültür alanında iş birliği üst düzeyde karşılıklı ziyaretlerle teşvik edilmiş, dönemin Kültür Bakanı İstemihan Talay, Hırvatistan Kültür Bakanı Božo Biškupić'in konuğu olarak Hırvatistan'ı ziyaret ederek "Osmanlı Sanatın Hazinesi" sergisinin açılışına katılmıştır (Dışişleri Eğitim Merkezi, 2000, s. 85).

İki ülkenin ikili ilişkilerinde unutulmaz bir nokta, Süleyman Demirel'in Franjo Tuđman'ın cenaze törenine katılmasıdır. Bazı Avrupa ülkelerin Tuđman'ın politikalarına karşı çıkmaları nedeniyle, Batılı üst düzey siyasetçilerin cenaze törenine katılımı sınırlı olmuştur. Süleyman Demirel, Franjo Tuđman'ın cenaze törenine katılan tek devlet başkanıydı. Türk gazeteleri, Tuđman'ın cenaze törenine "en üst düzey katılımın Cumhurbaşkanı Demirel tarafından gerçekleştirildiği" yönünde haber yapmışlardır ("Zagreb Tuđman'ı uğurladı", 1999, s. 8). Tuđman'ın naaşının önünden saygı geçişinde bulunan Demirel, taziye defterini imzalayarak şunları yazmıştır: "Değerli dostum Tuđman, bölgede barış ve istikrarın sağlanmasında çok önemli hizmetlerde bulunmuştur. Hırvatistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerin gelişmesinde beraberce gayretler gösterdi" ("Zagreb Tuđman'ı uğurladı", 1999, s. 8). Törende devlet başkanı düzeyinde temsil edilen tek ülke olan Türkiye'nin Cumhurbaşkanı Demirel, defin töreniyle düzenlen 1 saat 45 dakikalık ayine de katılmıştır (Çakırözer, 1999, s. 19). Makalenin gerçeklere dayalı kesin verilerle donatılması, Hırvatistan-Türkiye ilişkilerine yönelik haberciliğin ciddiyetinin kantıdır.

Gazete makaleleri, konunun detaylandırılması ve yüksek derecedeki objektiflik ile karakterize edilmekte; öyle ki, Hırvatistan-Türkiye ikili ilişkileri konusunda neredeyse hiçbir önemli olay haberlerde gözden kaçırılmamıştır. Dolayısıyla Hırvat konusunun Türk medyasında güçlü bir şekilde yer almasının ve çoğunlukla olumlu habercilik uygulamasının Hırvatistan'a ilişkin pozitif imajın oluşmasında etkili olduğu söylenebilmektedir.

4. Hırvat Gazetelerine Göre Hırvatistan-Türkiye İlişkileri

Hırvat medyasında Türkiye ile ilişkilere duyulan ilgi, oldukça erken dönemlerde yer almaya başlamıştır. Uluslararası düzeyde henüz tanınmamış ve dünya sahnesinde daha güçlü bir konum elde etmeye çalışan bir devletin, mümkün olan en fazla potansiyel ortakla iletişim kurma isteğini dönemin şartlarıyla açıklamak mümkündür. Hırvatistan, Türkiye'nin jeopolitik ve jeostratejik potansiyelinin ve öneminin ilk andan itibaren farkındaydı, ki bu, Hırvat dışişleri bakanının Zagreb'deki Türk başkonsolosuyla ilişkileri sürdürdüğü gerçeği ile de kanıtlanmaktadır. Uluslararası tanınırlığı gerçekleştirmek amacıyla, 1991 yılının Ağustos'unda dönemin Hırvatistan Dışişleri Bakanı Zvonimir Šeparović, yardımcısı Vinko Kandžija'yla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Zagreb Başkonsolosu Ali Mesut Orsa'yı kabul ederek, kendisiyle, "Hırvatistan'daki durumla ilgili en yeni gelişmeleri paylaşmıştır." Buluşma vesilesiyle, iki ülke arasındaki iş birliğinin pekiştirilmesinden de bahsedilmiştir (I., 1991, s. 3). Böylece, Hırvatistan henüz tanınan bir ülke olmamasına rağmen, diplomatik temaslar Zagreb'deki Başkonsolosluk aracılığıyla yapılmıştır.

Türk konusunun önemini, “Güçlü hilal, Hırvatistan’ın yanındadır” başlıklı makale net bir şekilde göstermektedir. Söz konusu makalede, Türkiye’nin Soğuk Savaş’tan “Batı’nın güvenilir müttefiki” olarak çıktığını ve “Müslüman halklar için örnek” teşkil ettiği vurgulanmıştır (Şimunović, 1991, s. 16). Türkiye’nin, NATO’daki rol ve önemini vurgulayan yazar, Turgut Özal’ın “antikomünist” olduğunu hatırlatarak; Türkiye’nin Balkanlar’a ilgisinin, Yunanistan’la olan ilişkileri açısından değerlendirilmesi gerektiğine ve Rusya’nın etki alanını Adriyatik Denizi’ne kadar genişletmesini engelleyebileceğine dikkat çekmiştir (Şimunović, 1991, s. 16).

Hırvatistan’ı resmî olarak tanınmasından yaklaşık iki ay önce, Türkiye, Hırvatistan’a ilaç ve tıbbi malzemelerden oluşan insani yardım göndermiştir. Gönderilen yardımlardan dolayı Türkiye’nin Zagreb’deki Başkonsolosuna teşekkür eden Hırvatistan Dışişleri Bakan Yardımcısı, ekonomi alanındaki iş birliğinin gelişmesi konusundaki arzularını dile getirmiştir (“Šeparović razgovarao s M. Orsom”, 1991, s. 4).

Hırvatistan Dışişleri Bakanı Dr. Zvonimir Šeparović’in 1992 Ocak ayında Türkiye’ye gerçekleştirdiği ziyaret, iki ülke arasındaki ilişkileri yeni bir seviyeye taşımıştır. Uluslararası camiada henüz tanınamış bir ülke olan Hırvatistan’ın Dışişleri bakanı; Türkiye’nin dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakanı Süleyman Demirel ve Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin tarafından kabul edilmiştir (Babić, 1992, s. y.). Šeparović’in en üst düzeyde kabul edilmesi, Türkiye’nin yapacağı bir sonraki hamlenin net bir göstergesi ve habercisidir. Ankara’daki görüşmeler esnasında Türk tarafı, eski Yugoslavya’da gelişen durumdan ötürü derin kaygılarını belirterek, Bosna-Hersek’e ve Makedonya’ya özel bir ilgi göstermiş, Bosna-Hersek’in de egemenlik hakkını kullanabilmesi için yardım gönderilebileceği konusu üzerinde durulmuştur (Babić, 1992, s. y.).

Hırvat kamuoyu, Türkiye’nin Hırvatistan’ı resmî olarak kabul ettiğini “Türkiye de Hırvatistan’ı tanıdı” başlıklı haberden öğrenmiştir. Oldukça kısa metinde, Türkiye’nin, yeni kurulan ülkeleri tanımalarını “Yugoslavya’da barışın sağlanması çabalarına zarar vermemek için” biraz ertelediğini aktarılmıştır (“I Turska priznala Hrvatsku”, 1992, s. 32). Türkiye’nin Hırvatistan’ı tanımasıyla ilgili nota, Zagreb Başkonsolosu Mesut Orsa tarafından Dışişleri Bakanlığı’na verilmiştir. Başkonsolos Orsa, Türkiye’nin “ekonomi alanındaki iş birliği ve ikili ticaret konusunda anlaşmalar yapılması için kısa zamanda Hırvatistan’a bir grup iş adamı” gönderileceğini de söylemiştir (“Korak k diplomatskim odnosima”, 1992, s. 30).

Resmî tanımayı takip eden günlerde *Večernji list* gazetesinde Zagreb’deki cami hakkında uzunca bir röportajın yayımlanmış olmasını da dış politikadaki bu son gelişmeye bağdaştırmak mümkündür (“U džamiju na kavu”, 1992, s. 15).

Bosna’daki savaşın alevlenmesi ve çatışmaların derinleşmesiyle Hırvatistan’a geçen mültecilerin sayısı da artmıştır. İçinde bulunduğu savaştan dolayı kendi mültecilerle de zor başa çıkan Hırvatistan, uluslararası yardım ve desteğe ihtiyaç duymuştur. Dışişleri Bakan Yardımcısı Dr. Vinko Kandžija, Zagreb’deki Başkonsolos Mesut Orsa’dan bu konuda gıda ve barınak başta olmak üzere çeşitli insani yardımın ulaştırılması için talepte bulunmuştur (“Primanje kod dr. Vinka Kandžije”, 1992, s. y.).

İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler 26 Ağustos 1992 yılında tesis edilmiştir. İlişkilerin tesisi ile ilgili anlaşma, Hırvat Dışişleri Bakanı Zdenko Škrabalo ve Türk Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin tarafından Londra’da imzalanmıştır (“Diplomatski odnosi s Turskom”, 1992, s. 3).

Kasım 1992’de İstanbul’u ziyaret eden Hırvatistan Dışişleri Bakanı Zdenko Škrabalo, Türkiye’de üst düzey yetkililerle görüşüp Hırvatistan Cumhurbaşkanı Franjo Tuđman’ın, bölgedeki gelişmelerle ve söz konusu gelişmelerle ilgili tavırlarını içeren mesajını paylaşmıştır. Bu vesileyle iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin elçilik seviyesine yükseltilmesi kararlaştırılmıştır (“Turska će pomoći Hrvatskoj”, 1992, s. 54).

1993 yılının başında Türkiye’yi ziyaret eden Dışişleri Bakanı Zdenko Škrabalo, Hırvat ve Türk şirketlerinin ortaklaşa yaptıkları baraj inşaatından bahsederek savaş başlamasına rağmen inşaatı sürdürebilen Hırvat şirketlerinin, Türkiye’de güven kazanıp gelecekte de benzer projelere dâhil edileceğini vurgulamıştır (Si, 1993, s. 3).

Türk üst düzey yöneticileri ve genel olarak Türkiye’den gelen heyetler, sadece Hırvatistan’a değil, bölgede birden fazla ülkeye giderek ziyaret etmektedirler. Böylelikle kendini hiçbir surette Balkan ülkesi olarak görmek istemeyen Zagreb, Turgut Özal’ın Balkan ziyareti kapsamına Hırvatistan’ı neden dâhil ettiğini kamuoyuna açıklamaya gerek duymuştur. İlgili haberin üst başlığı şu şekildedir: “Balkan olmamakla beraber Zagreb, Cumhurbaşkanı Özal’ın olağanüstü turnuvasında önemli bir duraktır” (Ničota, 1993, s. 5). Turgut Özal’ın, Zagreb’e Şubat 1993 yılında gerçekleştirdiği ziyaret, heyetinin büyüklüğünden ötürü Hırvatistan’ın protokolü tarihinde bir ilki teşkil etmiştir.² Ziyareti değerlendiren Hırvat gazeteciler, Türklerin, “Amerika usulü barış ve yeni düzen inşa etmeye” geldiklerini; Türkiye’nin, Yugoslavya ve SSCB’nin dağılmasıyla Balkan-Orta Asya-Orta Doğu ekseninde etkili olabileceği yeni bir alanın oluşturulduğunu vurgulamışlardır (Ničota, 1993, s. 5). Hırvat gazeteleri, Türkiye Cumhurbaşkanı Özal’ın, Bosna-Hersek’teki savaşın durdurulmaması hâlinde, çatışmaların; Kosova, Makedonya ve Sancak bölgelerine sıçrayabileceğinden endişe ettiğini aktarmışlardır (Ničota, 1993, s. 3). Hırvat-Boşnak çatışmasına değinen Özal, Türkiye’nin “iki tarafı her zaman aynı

² Bazı yazarlar 127, bazıları ise 134 kişilik heyetten bahsetmektedirler.

masaya oturtmaya hazır olduğunu” hatırlatarak “Hırvatistan’ın cephenin ilk sırasında olduğundan dolayı özellikle önemli” olduğunu vurgulamıştır (Ničota, 1993, s. 3). Ziyaret kapsamında, Türk gazetecileri, HRT genel müdürü Antun Vrdoljak’la bir araya gelerek değerlendirmelerde bulunmuş, Hırvat Ordusu korgenerali Janko Bobetko ise Türk askerî heyetini kabul etmiştir (Ničota, 1993, s. 3). Hırvatistan’ı ilk defa ziyaret eden Cumhurbaşkanı Özal, Zagreb’in Şpansko mahallesinde bulunan mülteci merkezini ziyaret ettikten sonra Zagreb Cami’ne gittiğinde, Reis-ul Ulema Jakub Selimovski ile Hırvatistan Müslümanları ve mültecilerden oluşan yaklaşık 2.000 kişilik grup tarafından karşılanmıştır (“Predsjednik Republike Turske Turgut Ozal u službenom i prijateljskom posjetu Republici Hrvatskoj”, 1993, s. 3). Sırp Doğu Bilimleri uzmanı ve Sırbistan’ın Ankara nezdindeki büyükelçisi (1995-1999) Tanasković -alıntısının kaynağını belirtmeden- Özal’ın o ziyaret sırasında “Türkiye, Sırbistan’ı güneyden kuşatacak, Hırvatistan ise bunu kuzeyden yapmalı” dediğini belirtmektedir (Tanasković, 2010, s. 30). Özal’ın, Türkiye Cumhurbaşkanı olarak Hırvatistan’a gerçekleştirdiği ilk resmi ziyaret, günümüze kadar düzenlenen ziyaretler planlanmasında her zaman bir taslak olarak kullanılmaya devam etmektedir. Çünkü ikili ilişkilerin devamında da gerçekleşen ziyaretler hep benzer bir şekilde yapılmıştır. Onun Zagreb’i ziyaretinin en gözle görünür sonuçlarından biri, Hırvat-Boşnak çatışmasının durdurulması konusunda almış olduğu inisiyatifdir. İki cumhurbaşkanı ortak yaptıkları basın açıklamasında “Bosna-Hersek’teki Hırvat ve Müslümanlardan, Bosna-Hersek Cumhuriyeti’nin üç kurucu halkın statüsünü koruyacak ve ulusal etnik haklarını garanti altına alacak iç anayasal yapısı üzerinde anlaşmaya varmaları” konusunda gayret göstereceklerini ifade etmişlerdir (HINA, 1993, s. 39). Ziyaret sonrasında *Večernji list*’te çıkan bir analize göre, oldukça büyük bir heyetin Hırvatistan’a gelmiş olması “çok taraflı diyalogun ve somut anlaşmaların temellerini atmıştır” (Ničota, 1993, s. 13). Aynı makaleden, ilgili haber hakkında bilgi veren Sırp televizyonundaki ana haber bülteninde, Türkiye’nin “Tuđman ve Almanya’nın yardımıyla yeni Osmanlı İmparatorluğu’nu ve Bosna’da radikal İslam ülkesini” kurmasıyla suçlandığı öğrenilmektedir (Ničota, 1993, s. 13).

Daha önce de görüldüğü gibi, iki ülke arasındaki ilişkilerde bir gelişmenin kaydedilmesi, gazetede konuları da etkilemektedir. Örneğin, en çok okunan Hırvat gazetelerinden biri olan *Večernji list*, tam o sıralarda okurlara Türkiye’yi yakınlaştırmak için İstanbul hakkında iki sayfalık röportaja yer vermiştir. İstanbul’u “Atatürk’ün, modern Türk devleti hakkındaki fikirlerine her zamankinden daha fazla sahip çıkan” şehri olarak anlatan makale, turistik mekanlara ve gezilecek yerlere yer verilmiştir (Ilinčić, 1993, s. 16, 25).

Tuđman’ın Ankara ziyareti yaklaştıkça gazeteler; ikili görüşmelerin en önemi konusu ekonomi olacağını, Hırvatistan’ın Türkiye’yle iş birliği yapmasıyla birlikte ekonomisinin üçüncü dünya ülkelerine de açılabileceğini aktarmışlardır (Piškor, 1993, s. 5). Bu vesileyle *BBC* ve *TRT* gazetecilerine konuşan Tuđman, Hırvatistan ile Türkiye arasında “Bosna-Hersek’te arabuluculuk ederek Hırvatlara Müslümanların arasındaki çatışmayı durduracak ortak misyonun oluşturulmasını” konusu görüşmelerini belirtmiştir (Piškor, 1993, s. 5). Ziyareti değerlendiren dönemin Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, heyetler arasında gerçekleşen toplantıların “açık, dostane ve her iki ülke yararlı” olduğunu ifade etmiştir (Piškor, 1993, s. 5). Bu vesileyle varılan sonuçların en somut göstergesi, *Türk Eximbank’nin* Hırvatistan’a vermesi planlanan 100 milyon dolarlık kredi hakkındaki tutanaktır. Karşılıklı ticareti finanse etmeyi amaçlayan kredinin; Hırvat ile Türk bankalarının somut programları ortaya koyduktan sonra kullanılması öngörülmüştür. Hırvatistan’ın Ankara’daki Büyükelçiliği de yine bu ziyaretle birlikte açılmıştır (Piškor, 1993, s. 5).

1993 yılının Eylül ayında Franjo Tuđman; Türk Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ve Bosna-Hersek Dışişleri Bakanı Haris Silajdžić’i kabul ederek Hırvat-Boşnak çatışmasının, gelecekte birlikte sürdürülecek olan yaşamın en önemli temellerinden biri olduğunu söylemiştir (“Što hitnija obustava sukoba”, 1993, s. 4). Bu görüşme sırasında, Bosna-Hersek’in çeşitli yerlerinde tutuklu bulunan savaş esirlerinin serbest bırakılmasını denetleyecek olan ortak çalışma gruplarının yönlendirilmesi de ele alınmıştır (“Što hitnija obustava sukoba”, 1993, s. 4).

İki ülke arasındaki ilişkilerin üst düzeyde sürdürülmesinin yanı sıra Türkiye’nin Hırvatistan’daki diplomatik faaliyetleri de oldukça geniş kapsamlı olmuştur. Örneğin, Türkiye’nin Zagreb nezdindeki ilk büyükelçisi Yüksel Söylemez, diplomatik faaliyetlerinin yanı sıra, sanatsal kişiliğiyle de bilinmektedir. Zagreb’de gerçekleşen *Sevi Bir Tas Tavuk Çorbası* isimli şiir kitabının tanıtımına birçok diplomat ve üst düzey yönetici katılmıştır. Etkinlik hakkında bilgi veren gazeteler, misafirlerin döner kebab ve şarap çeşitlerini oldukça sevdiğini; şiirin Rusça, Çince, Türkçe, İngilizce, Hırvatça ve hatta Esperanto dilinde okuduğunu yazmaktadır (Ivić, 1993, s. 16).

Dönemin Türkiye Başbakanı Tansu Çiler de Hırvat-Boşnak çatışmasının çözümü konusunda Tuđman ile bir araya gelmiştir. Saraybosna’dan dönüşünde Zagreb’de konuşan Çiler, Türkiye’nin çatışan ülkelerin devlet başkanlarının bir araya geleceği bir toplantıya ev sahipliği yapmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Söz konusu görüşmede Pakistan Başbakanı Benazir Butto da hazır bulunmuştur (“Za mir i pravedno rješenje u BiH” 1994, s. 4).

Daha önce söylendiği gibi Türkiye’nin ilk Zagreb Büyükelçisi Söylemez, Hırvat gazetelerine sıkça röportaj veren ve kamuoyu tarafından bilinen bir diplomattı. *Večernji list*’e verdiği röportajda Zagreb büyükelçisi olarak ilk yılını değerlendiren Söylemez, ilişkilerin tesis edilmesini takip eden aylarda birçok alanda oluşturulabilecek iş birliğinin temelleri kurma çabasında olduğunu söylemiştir. İki ülke arasındaki ticaret hacminin artırılması için ulaşım konusunun önemini vurgulayarak Mersin limanı; Ploče, Split ve Rijeka limanları arasında seferler düzenlenmesi için girişimlerde bulunmuştur (Šerić, 1994, ss. 12-13).

İki ülke arasındaki üst düzey ziyaretlerin en önemlilerinden birisi, bir sene sonra yani 1994 yılının Temmuz ayında gerçekleşmiştir. Türkiye Cumhurbaşkanı'nın ziyareti vesilesiyle, Hırvatistan Cumhuriyeti Parlamentosu'nun çok sayıda milletvekili, diplomatlar ve Hırvat siyasilerini bir araya getiren resmî bir oturum düzenlenmiştir. Demirel, yaptığı konuşmada, "Türkiye farklı bir tabandan yola çıkmış olsa da yaşadığı tecrübeleri çok faydalı olabilir. Demokrasinin, iç siyasi barışın ve serbest piyasa ekonomisinin gelişmesi yolunda karşılaştığımız zorluklar ve sorunlar cesaretimizi kırmış olsaydı, Türkiye bugünkü gelişmişlik düzeyine ulaşamaz, bölgede ve dünyadaki bugünkü konuma gelemezdi" ifadelerini kullanmıştır (Grgaš, 1994, ss. 2-3). Hırvat Parlamentosu'nda muhalefet partilerine mensup milletvekillerinin bir kısmı, "iç siyasi nedenlerden ötürü" Demirel'e mektup göndererek, kendisinin konuşma yapacağı oturuma katılmayacaklarından dolayı özür dileyip, "aynı amaçlar için verilen mücadeledeki dostluğu ve yardımından ötürü" teşekkür etmişlerdir (Ramljak, 1994, s. 3). Cumhurbaşkanı Demirel, Temmuz 1994'te Hırvatistan'a yapmış olduğu ziyarette, "iki ülkeyi de memnun edecek şekilde çok iyi yönde gelişen ikili ilişkileri görüşmeye" devam edeceğini vurgulamıştır (Šerić, 1994, s. 3). Cumhurbaşkanı, basına yaptıkları ortak açıklamada, devam etmekte olan krizin başta Bosna-Hersek olmak üzere eski Yugoslavya topraklarında ve işgal altındaki Hırvatistan topraklarında çözülmesine yönelik ortak çabalara vurgu yapmışlardır ("Zajednički ćemo obnoviti mostarski most", 1994, s. 3). Zagreb ziyareti sırasında Türk Kızılayı tarafından 630 milyon lira değerindeki gıda ve giyecekten oluşan ve Türkiye Cumhurbaşkanı Demirel'in şahsi hediyesi olan bağış da ulaştırılmıştır ("Deset tona hrane i odjeće", 1994, s. 3). Oradan Bosna'ya geçen Demirel, uğradığı Split'te "koşulsuz barış" ve "kan dökülmesinin durdurulmasının" gerekliliğini vurgulamıştır (Protić, 1994, s. 3). İki ülke arasındaki ilişkilerin dayandığı ana belgelerden biri de bu vesileyle Zagreb'de imzalanan *Dostluk ve İş Birliği Anlaşmasıdır*. Ayrıca Tuđman, "Bosna-Hersek'teki Müslüman ve Hırvat halkı arasında daha iyi ilişkilerin kurulmasına" bulunduğu katkılardan dolayı Demirel'e, Hırvatistan'ın en yüksek devlet ödülü olan Kral Tomislav Nişanı'nı takdim etmiştir (Šerić, 1994, s. 2). Temmuz 1994'te; Türkiye, Bosna-Hersek ve Hırvatistan dışişleri bakanlarının üçlü görüşmelerine paralel olarak Hırvatistan ve Türkiye heyetlerinin ayrı bir toplantısı gerçekleşmiştir. Bu vesileyle Türk tarafı, Hırvatistan'ın geçici olarak işgal altındaki toprakları siyasi müzakereler yoluyla yeniden bütünleştirme çabalarına verdiği desteği ifade etmiştir ("UNPROFOR na granice sa SFRJ", 1994, s. 2). İş birliğine yönelik yasal çerçevenin oluşturulması ve ikili ilişkilerin mutabakata dayalı olarak düzenlenmesi kapsamında, iki ülkenin ulaşım bağlantılarını kolaylaştırmayı ve geliştirmeyi amaçlayan deniz taşımacılığı ve uluslararası karayolu taşımacılığına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır ("Potpisani sporazumi o prometu", 1994, s. 2). Cumhurbaşkanı Tuđman ise, "Demirel'in, Bosna'da bir Müslüman-Hırvat federasyonu kurulmasına ilişkin Washington'da imzalanan anlaşmanın uygulamasına çok önemli katkılarda bulunduğunu" dile getirmiştir ("Tuđman'dan Demirel'e övgü", 1994, s. 10).

Sait Kemal Mimaroğlu önderliğindeki Türk milletvekillerinden oluşan heyet, Şubat 1995'te Hırvatistan Parlamentosunu ziyaret etmiştir. Heyet adına açıklama yapan Mimaroğlu, Türkiye'nin, "tüm Balkanlar'da ve komşusu olan ülkelerde kalıcı ve adil bir barışın tesis edilmesi için sahada işlerin nasıl yürüdüğünü görmek ve barışçıl çözümleri desteklemeye devam etmek" istediğini söylemiştir (K., 1995, s. 3). *Bosna Hersek Özel Çalışma Grubu* adlı heyet, Hırvatistan Başbakanı Nikica Valentić'i de bu vesileyle ziyaret etmiştir. Türkiye'nin, Bosna Hersek'teki krizin çözülmesi konusunda büyük önem taşıdığına, çözümün temelini ise Boşnaklar ve Hırvatların ittifakına dayandığına dikkat çekmiştir. Bu vesileyle Valentić, UNPROFOR'un görev süresinin iptaline atıfta bulunarak, "Hırvatistan'ın başka seçeneği yoktu çünkü mevcut durumun dondurulmasını, yani Hırvat topraklarının işgalini kabul edemedik" ifadesini kullanmıştır. Türk tarafı, Hırvatistan'ın bu kararına "saygı duyduğunu, anladığını ve desteklediğini" söylemiştir ("Politički odnosi odlični", 1995, s. 3).

Yüksel Söylemez'in, Zagreb'deki ilk Türk büyükelçisi olarak yürüttüğü diplomatik faaliyetlerinin başarısı, çeşitli düzeylerde kabul görmüştür. Dolayısıyla, Franjo Tuđman, veda ziyaretinde bulunan Türk büyükelçisine, görev süresi boyunca büyük çaba göstererek üzerinde çalıştığı dostane ilişkilerin geliştirilmesi ve Hırvatistan Cumhuriyeti'nin itibarının ve çok yönlü iş birliğinin geliştirilmesindeki hizmetlerinden dolayı Trpimir Nişanı'nı takdim etmiştir ("Soylemezu Orden kneza Trpimira", 1995, s. 2).

Yoğun görüşmelerden anlaşılacağı gibi iki Cumhurbaşkanı arasında oldukça sık gerçekleşen ziyaretler, ikili ilişkilerin bugünkü temellerini oluşturmuşlardır. 1995 Şubat ayının sonunda Demirel, UNPROFOR'un Türk birliklerini ziyaret ettiği Zenica'dan döndükten sonra geldiği Hırvatistan'da çalışma ziyaretinde bulunmuştur (Šerić, "Turskoj bliska hrvatska stajališta", 1995, s. 3). Demirel bu vesileyle Saraybosna'yı ziyaret etmeyi planlamış, ancak Bosnalı Sırplar, Demirel'in içinde bulunduğu uçağın "güvenliğini garanti etmeyi" reddettilerini Barış Gücü'ne sözlü olarak bildirmeleri ardından BM yetkilileri güvenlik nedenleriyle uçağa uçuş izni vermemişlerdir ("Turska optužuje UNPROFOR", 1995, s. 3).

Split'te bir araya gelen Hırvatistan Dışişleri Bakanı Mate Granić ve Türkiye Dışişleri Bakanı Erdal İnönü, ekonomik iş birliği başta olmak üzere birçok alanda çok sayıda önemli anlaşma imzalanacağını duyurmuşlardır. Bu vesileyle iki bakan, İyi Niyet Misyonu üyeleriyle birlikte Bosna-Hersek'i ziyaret etmişlerdir (M.K, 1995, s. 3).

Bosna Hersek'te barış ve istikrarın sağlanması, uzun süre Hırvat dış politikasının önceliklerinden birisi olmuştur ve Tuđman bunu Türkiye'yle iş birliği içinde gerçekleştirmeye çalıştığından, bölgedeki savaşın sona ermesiyle ikili ilişkilerde de yeni öncelikler tezahür etmiştir.

Tuđman, Haziran 1996'da Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu vesileyle, iki cumhurbaşkanı basına yaptıkları ortak açıklamada, “eski Yugoslavya topraklarında, özellikle Bosna-Hersek'te kalıcı barış ve güvenliğin tesis edilmesinin, daha geniş Avrupa bölgesi için kilit önemde olduğunu” vurgulamışlardır. Türkiye ile Hırvatistan'ın ikili ilişkilerinde herhangi bir sorun olmadığını, tam aksine ilişkilerin yükselişte olduğunu vurgulamışlardır. Ziyaret sırasında turizm, kültür ve eğitim, bilim ve teknoloji gibi alanlarında iş birliği anlaşmaları imzalanmıştır (Konjhodžić, “Predsjednik Tuđman u posjetu Turskoj”, 1996, s. 2). Ayrıca, NATO üyesi ve Avrupa Konseyi'nin kurucularından biri olan Türkiye, “Hırvatistan'ın Avrupa-Atlantik güvenlik yapılarına ve entegrasyonlarına girmesine tam ve koşulsuz destek sağlayacağına” ilişkin tutumunu yinelemiştir (Salih Konjhodžić, “Učvršćena suradnja Hrvatske i Turske”, 1996, s. 2). Hırvatistan Cumhuriyeti Savunma Bakanı Gojko Šušak, Ankara'da imzalanan ikili askerî iş birliğine ilişkin anlaşmanın, o güne kadar imzalanan bu tür anlaşmaların hepsinden daha önemli olduğunu söylemiştir. Hırvat Ordusu Genelkurmay Başkanı Tümgeneral Zvonimir Červenko, anlaşmanın “silah ve teçhizat üretimi açısından” teknik konulardaki iş birliğinin gerçekleştirilmesini de kapsadığını belirtmiştir (“Hrvatsko-turska suradnja doprinos miru u regiji”, 1996, s. 2).

Hırvat-Türk ilişkilerini *Eka International* ajansına verdiği bir röportajda değerlendiren Tuđman, “Türkiye, Hırvatistan'ın stratejik hedeflerini destekleyebilir” ifadesini kullanmıştır (“Turska može poduprijeti naše strateške ciljeve”, 1997, s. 7). İkili ilişkilerin gelişiminin başlangıcını özetleyerek “Türk-Hırvat iş birliğinin, farklı kültürel alanlara mensup ülkeler arasında dostane ilişkiler inşa etme konusunda bir model teşkil edebileceği” sonucuna varmıştır (“Tuđman: Turska je pomogla u uspostavi mira u regiji”, 1997, s. 7).

Dönemin Hırvat medyasında Hırvatistan-Türkiye ilişkilerine yönelik ender eleştirilerden biri, muhalefete yakın olan *Novi list* gazetesinde yayımlanan bir analizde görülmektedir (Colić, 1997, s. 2). Demirel'in Zagreb ziyaretinden hemen önce yayımlanan söz konusu yazıda, Batı'nın her iki cumhurbaşkanına da benzer itirazlarda bulunduğu dikkat çekilmiştir. Bunlar; “insan haklarının ihlali, basın özgürlüğünün kısıtlanması, azınlıklara yönelik kötü politika ve komşulara karşı kavgacı tutum” şeklindedir (Colić, 1997, s. 2). İki ülke arasındaki düşük ticaret hacminin nedenlerini araştıran yazar, Hırvat ve Türk ekonomilerinin başta turizm ve enerji alanlarında olmak üzere “tamamlayıcı” olmayıp “rekabetçi” olduğu sonucuna varmıştır. Yazar, Hırvat ve Türk limanlarını deniz yoluyla birbirine bağlama fikrinin yeterince kârlı olmadığını savunup Türkiye'nin, Bosna-Hersek ile olan ilişkileri nedeniyle öncelikle Ploče ile altyapı iş birliğinin geliştirilmesine yöneleceğini varsaymıştır (Colić, 1997, s. 2). Sonuç olarak yazar, ilişkilerin ideolojik meselelere ve Batı ile olan ilişkilere değil, somut ekonomik sorulara odaklanması gerektiğini ifade etmiştir. Hırvat Ulusal Tiyatrosu'nda Demirel'in onuruna düzenlenen konserde, *HRT* senfoni orkestrasını, Türk şef Rengim Gökmen yönetmiş, kemande Suna Kan sahne almıştır (“Svečani koncert u HNK-u”, 1997, s. 2). Aynı zamanda Cumhurbaşkanı Demirel, “hukuk, siyaset bilimleri ve özellikle uluslararası ilişkiler alanında sosyal bilimlere yaptığı üstün katkılardan dolayı” Zagreb Üniversitesi'nden fahri doktora unvanı almıştır (“Svečani koncert u HNK-u”, 1997, s. 2). Demirel, Hırvatistan ziyaretini, Dubrovnik'te eski şehir merkezini gezerek ve onun onuruna hazırlanan “Dubrovnik Cumhuriyeti ile Türkiye İlişkileri” sergisini ziyaret ederek noktalamıştır (“Prije odlaska posjet Dubrovniku”, 1997, s. 2). Osmanlı belgelerinin saklandığı müzeyi ziyaret eden Demirel'e 4. Mehmet'in 1659 yılında yayımladığı orijinal ferman da hediye edilmiştir. Cumhurbaşkanı Demirel'in Eylül 1997 yılının sonunda Hırvatistan'a yaptığı ziyaret sırasında, HSN ve Hırvat Tarih Enstitüsü tarafından yayımlanan ve Cumhurbaşkanı Demirel'in seçilmiş siyasi yazıları ve konuşmalarından oluşan “Boğazdan Bakışlar” adlı kitabın tanıtımı yapılmıştır. Türkiye'deki ilk Hırvat büyükelçisi Hidajet Biščević tarafından seçilen yazıları bir araya getiren kitabın önsözünü Tuđman yazmıştır (“Pogled s Bospora”, 1997, s. 2). Ziyaret esnasında yeni anlaşmaların imzalanmasının ardından basına açıklama yapan Tuđman, iki ülkenin coğrafi konumuna ilişkin ilginç bir tanım yapmıştır – “Türkiye ve Hırvatistan, huzursuz Balkanlar'ın sınır ülkeleridir” (Đuretek, 1997, s. 2). Ziyaret kapsamında, Cumhurbaşkanı Tuđman ve Demirel, Hırvat-Türk İş Konseyi toplantısının yapıldığı Hırvat Ticaret Odası'nı ziyaret etmişlerdir. Bu vesileyle Tuđman, Hırvat ekonomisinin “eski devletten miras kalan geri kalmış bir ekonomiden” dönüştüğü koşulları açıklamıştır. Demirel ise “iş alanındaki faaliyetlerin ve projelerin gerçekleşmesi için gereken her türlü desteğini” yinelemiştir (Taşler, 1997, s. 2).

1998 yılının başında, Hırvatistan Parlamento Başkanı Vlatko Pavelić, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Hikmet Çetin'i kabul etmiştir. Muhataplar, “Avrupa'nın birleşmesinin” önemini tekrarlayıp parlamento konusundaki iş birliğinin pekleştirilme arzusunu dile getirmişlerdir (“Uzajmna potpora Turske i Hrvatske”, 1998, s. 2). Tuđman ile bir araya gelen Çetin, Türk şirketlerinin; Split, Saraybosna ve Ploče çıkışları bulunacak olan Zagreb-Bihać-Dubrovnik otoyolunun inşaatına katılma konusundaki istek ve ilgisini dile getirmiştir (“I Tursku zanima gradnja cesta”, 1998, s. 2).

1998 yılında Hırvatistan Dışişleri Bakanı Mate Granić Türkiye'yi iki kez ziyaret etmiştir. İlk olarak Mart ayında, NATO'nun *Barış İçin Ortaklık* programına katılmayı ele aldığı mevkidaşı İsmail Cem'le bir araya gelmiştir. İki bakan, ülke dışişleri bakanlıkları ve diplomasi akademileri arasında iş birliğine ilişkin protokole imza atmışlardır (Konjhodžić, 1998, s. 2). Granić, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 75. yıl dönümü kutlamalarına Cumhurbaşkanı Tuđman'ı temsilen katılmıştır (“Granić u Turskoj”, 1998, s. 7).

Tuđman'ın Türkiye'ye yaptığı son ziyaret, bazı Hırvat gazetelerde olumlu karşılanmamıştır. Ziyaret kapsamında ikili ilişkileri değerlendiren Demirel, “Türkiye, Tuđman'ın ikinci vatani” ibaresini kullanarak Hırvatistan'daki kamuoyunun ilgisini çekmiştir (Romac, 1999, s. 2). İki cumhurbaşkanı, Hırvat-Türk İş Konseyinin oturumuna katılarak, “ekonomik ve ticari iş birliğinin

genişletilmesi ve geliştirilmesine tam katkı sağlama” konusundaki kararlılıklarını bir kez daha teyit etmişler ve ekonomik alanındaki iş birliğinin, “gelişmiş siyasi ilişkilerin gerisinde kaldığının” altını çizmişlerdir (Breitenfeld, 1999, s. 3). Bu vesileyle, muhalefete yakın *Novi list* gazetesi, Hırvatistan Havayolları’na ait Airbus’un Tuđman’ı üç gün boyunca Ankara’daki havalimanında bekletildiği için kendisini “kişilik kültürle” suçlamıştır. Ziyaret dâhilinde Hırvat sanatçısı Nives Kavurić-Kurtović’in sergisinin açılışı gerçekleştirilmiş olup bir diğer Hırvat sanatçısı olan Ruža Pospíš-Baldani ise *Carmen* operasını seslendirmiştir (Romac, 1999, s. 2). Öte yandan hükûmete yakınlığıyla bilinen *Večernji list*, “Türkiye adil oynuyor” değerlendirmesinde bulunmuştur (Tuđen, 1999, s. 3). Hırvatistan’ın, hem Yunanistan hem de Türkiye ile eşit derecede iyi ilişkiler geliştirmesi gerektiği konusunu ele alan yazar, Hırvatistan’ın “Atina ve Ankara olan dostluğunun, Güney Slav-Arnavut grubuyla yapılabilecek dostluktan çok farklı olduğunu” savunmuştur (Tuđen, 1999, s. 3).

Hırvatistan Cumhurbaşkanı Tuđman 10 Aralık 1999 yılında vefat ettiğinde cenazesindeki tek devlet başkanının, Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel olduğu söylenmiştir (“Demirel se poklonio Tuđmanu”, 1999, s. 4). Hırvat medyası “dünya devlet adamlarının, Tuđman’ı sevmediğini” değerlendirerek (“Svjetski državnicu nisu voljeli Tuđmana”, 1999, s. 15) Demirel’i “Tuđman’ın cenazesinin yıldızı” ilan etmişlerdir (Bajt, 1999, s. 2).

Sonuç

Yapılan incelemelerde de görüldüğü gibi 1990’larda Hırvatistan-Türkiye ilişkilerinin temelini Cumhurbaşkanı Tuđman ve Demirel arasındaki şahsi ilişki şekillendirilmiştir. Bunların yanı sıra Hırvatistan’daki dönemin cumhurbaşkanının son derece güçlü rolü etrafında biriken merkezi güç; Türkiye’nin, Hırvatistan’ın dostu, destekçisi ve hatta müttefiki olarak önemini kimsenin tartışamayacağı gerçeğine alan açmıştır. Oysa Hırvatistan ve Türkiye, resmî olarak ancak Hırvatistan’ın NATO’ya katılımıyla müttefik olmuştur. İki cumhurbaşkanı arasındaki ilişkileri yıllar sonra değerlendiren Demirel, Tuđman’ın kafasında “Büyük Hırvatistan” hayali olduğunu, ikisinin arasındaki iyi ilişkilerin sayesinde kendisini “frenleme imkânını” bulduğunu ve o fikrinden o günün şartlarında az da olsa vazgeçtiğini iddia etmiştir (Turgut, 2002, s. 363). Bunların yanı sıra Demirel, Tuđman’ın ölümüyle yerine gelen yeni yönetimin, “Büyük Hırvatistan” fikrinden vazgeçtiğini söylemiştir (Turgut, 2002, s. 363). Demirel ve Tuđman’ın birbirlerine olan karşılıklı güvenini izah etmek hâlâ güçtür. 1992’de başlayan dostlukları, Türkiye’de veya Hırvatistan’da yıllar içinde sürekli ve düzenli olarak gerçekleşen görüşmelerle devam etmiştir. İki Cumhurbaşkanı Hırvatistan’da üç defa (1994, 1995, 1997), Türkiye’deyse de üç defa (1993, 1996, 1999) görüşmüşlerdir. Bunların yanı sıra Demirel, Hırvatistan’ı 1999 ve 2000 yılında da ziyaret etmiştir. Analiz edilen gazete makaleleri, en çok tirajlı Hırvat ve Türk gazetelerinde çok sayıda makalenin Hırvat-Türkiye ilişkilerine ayrıldığını göstermektedir. Makalelerin sadece sayısı değil, aynı zamanda içeriği, yani gazetecilerin olabildiğince fazla bilgiyi okuyucuya aktarma isteği, Hırvatistan-Türkiye ilişkilerinin derinliğinin göstergelerinden biri olduğu kadar, ikili ilişkilerinin hızlı bir şekilde yüksek bir seviyeye gelmesinin de kanıtıdır. Hiç şüphe yok ki ikili ilişkilerdeki ana unsur, Hırvatistan’ın olumlu ve yapıcı bulunduğu Bosna-Hersek’teki savaşın çözümünde Türkiye’nin oynadığı roldür. Bu gerçeğe dayanarak iki ülke bugün de birbirlerini, Bosna-Hersek’teki bazı sorunların çözümünde muhatap olarak görmeye devam etmektedirler. İki ülke arasındaki ilişkiler dostane olup, ciddi bir sorun bulunmamaktadır. Diplomatik ilişkilerin kurulmasından bugüne kadar 57 anlaşma, sözleşme ve protokol imzalanmıştır; çalışmaya konu olan 1992-1999 yılları arasında ise 27 tanesi imzalanmıştır. 2000 yılına kadar olan dönemde diplomatik ilişkilerin yoğunluğu, Tuđman’ın 7 yıllık yönetimi döneminde 27 ikili anlaşma imzalanırken 2023’e kadar olan yirmi yılı aşan dönemde 30 tane anlaşmanın imzalanmasıyla kanıtlanmaktadır.

Sonuç olarak, iki cumhurbaşkanının dostane ilişkileri sayesinde iki ülke arasında çok iyi ilişkiler ihdas edilmiş, bunun yansımaları gazete haberlerine taşınmıştır. Tuđman’ın, Demirel’in siyasi deneyimini, Demirel’in ise Tuđman’ın bölgedeki etkisini takdir ettiğini söylemek mümkündür. İki cumhurbaşkanı ve her şeyden önce iki dost, karşılıklı güvene sahip, birbirlerini birçok düzeyde anlamış ve birbirlerinin görüşlerine saygı duymuşlardır. Demirel’in, Tuđman’ın cenazesine tek devlet başkanı olarak katılması, Hırvatların toplumsal hafızasına kazınmış ve günlük siyasetinde de güncelliğini koruyan ve sık sık gündeme gelen bir konudur.³

İncelenen gazetelerdeki haberlere bakıldığı zaman, Hırvat ve Türk okuyucuların iki ülke arasındaki ilişkiler hakkında kapsamlı bir şekilde bilgilendirildiği söylemek mümkündür. Yugoslavya’nın dağılmasının ardından yaşanan savaş ve sonrasında Güneydoğu Avrupa bölgesinde yaşanan gelişmeler hakkında gazetelerde detaylı bilgiler verilmiştir. Hırvat gazetelerinin birçok kez Türkiye hakkında derinlemesine haberler yayımladığı ve Türkiye’ye seyahat imkanlarını okurlarına ayrıntılı bir şekilde yansıtmıştır. Zagreb’deki camiyle ilgili haberin Türkiye’nin Hırvatistan’ı resmî tanımasından sadece bir gün sonra Hırvat gazetelerinde yayımlanması, tesadüf olarak nitelendirmek güç. Öte yandan, yayımlanan metinlere çok sayıda fotoğraf eşlik etmiştir. Diplomatik ilişkilerin tesisini takip eden ilk yıllardaki üst düzey ilişkiler, Süleyman Demirel’in Hırvatistan ziyareti öncesinde bir Hırvat gazetesinin, “Hoş geldiniz Cumhurbaşkanı Demirel” başlığıyla iki sayfa ayırmasından bile anlaşılmaktadır.

³ Örneğin şu anki Hırvatistan Cumhurbaşkanı Milanović bunu birden fazla defa vurgulamıştır, örneğin bkz. “Turski predsjednik otpratio Tuđmana na vječni počinak: ‘To se ne zaboravlja!’ Milanović sipao zahvale turskom prijatelju”, 8 Eylül 2022, (Çevrimiçi), <https://www.dnevno.hr/vijesti/turski-predsjednik-otpratio-tudmana-na-vjecni-pocinak-to-se-ne-zaboravlja-milanovic-sipao-zahvale-turskom-prijatelju-2021307/>, erişim tarihi: 19 Aralık 2022.

Hem Hırvat hem de Türk gazetelerinin, resmî devlet politikalarıyla uyumlu bilgileri yayma yönünde belirgin bir eğilim sergilemesi, dolayısıyla medya içeriği ile yerleşik hükümet duruşları arasındaki uyumu yansıması dikkat çekicidir. Medya anlatıları ile devlet diplomasisi arasındaki bu uyum eğilimi, zaman zaman eleştirel örneklerle de rastlanmıştır. Örneğin bir Türk gazetesinde, Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından yaşanan Yugoslav savaşlarını Büyük Sırp perspektifini tercih eden bir mercekle çerçevelemeyi seçmiş ve böylece baskın ve kabul gören söylemden ayrılmıştır. Aynı zamanda, muhalif olarak bilinen bir Hırvat gazetesi, Hırvatistan'ın Türkiye ile angajmanının ve eşzamanlı olarak Avrupa yörüngesinden uzaklaşmasının sağduyusunu sorgulayan inceleli bir söylem benimsemiştir. Bununla birlikte, bu tür eleştirel iç gözlem örnekleri atipik kalmış ve hâkim anlatıyı tanımlamaktan ziyade istisnalar olarak tanımlanabilmektedir.

İncelenen makalelerin bütününe yaygın olan olumlu hava, medyanın diplomatik bir araç olarak potansiyeline dair aydınlatıcı bir fikir vermektedir. Hırvatistan ve Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin bu ağırlıklı iyimser tasviri, dostane olarak nitelendirilen bir ortamı teşvik etmeyi amaçlayan bilinçli bir editoryal eğilimin altını çizmektedir. Uzun bir zaman aralığında sürdürülen bu medya duruşun, ikili dinamiklerin daha geniş yörüngesini şekillendirmede etkili bir rol oynadığı düşünülebilmektedir. Medya anlatıları ile ikili ilişkilerin evrimi arasındaki dinamik etkileşimi sorgularken, medyanın olumlu bir anlatıya tutarlı bir şekilde bağlı kalmasının, iki ülke arasındaki olumlu etkileşimlerin sürdürülmesine ve pekiştirilmesine katkıda bulunan bir etkiye sahip olduğu sonucuna varılabilmektedir. Medya ve diplomatik yönelimlerin bu denli yakınlaşması, nüanslı ve zaman zaman eleştirel bakış açılarıyla noktalanmış olsa da Hırvat-Türk ikili ilişkilerinin ilerleyen gelişmesi için dayanıklı bir temel sağlamış gibi görünmektedir.

Sonuç olarak, analiz edilen toplam 103 makaleye bakıldığında, gazetelerin belirli eylemlerin doğruluğunu sorgulamadan veya daha detaylı analizlere girmeden büyük ölçüde olayları olduğu gibi aktardığı ve iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin inşa edilmesine olumlu rol oynadığı sonucuna varılmıştır. İkili ilişkileri etrafıca ele alan ve bu çalışmada incelenen makalelerin toplamından bahsedildiğinde, Boşnak-Hırvat çatışmasının ortasında bile sadece bir makalenin Hırvat-Türk ilişkileri konusuna olumsuz yaklaşım sergilediği tespit edilmiştir.

This research article has been licensed with Creative Commons Attribution - Non-Commercial 4.0 International License. Bu araştırma makalesi, Creative Commons Atıf - Gayri Ticari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

Yazar Katkıları

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağladıklarını beyan etmişlerdir.

Teşekkür Beyanı

Yazarlar teşekkür beyanında bulunmamışlardır.

Destek Beyanı

Yazarlar destek beyanında bulunmamışlardır.

Çıkar Çatışması

Yazarlar herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Etik Beyanı

Yazarlar çalışma için herhangi bir Etik Kurul Onayı gerekmediğini beyan etmişlerdir.

Sorumlu Editörler

Prof. Dr. Hüseyin Özgür, Anadolu Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Şahin Eray Kırdım, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Arş. Gör. Atahan Demirkol, Afyon Kocatepe Üniversitesi

Kaynakça/References

- 4 Yugoslav cumhuriyeti tanındı (1992, 7 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Akyol, T. (1993, 27 Eylül). Bosna'da ufuk. *Milliyet*.
- Akyol, T. (1997, 25 Eylül). Hırvatlar ve Türkler. *Milliyet*.
- Ankara Bosna için atakta (1993, 14 Şubat). *Cumhuriyet*
- Atsız, Y. (1992, 11 Ocak). Osmanski İtifak. *Cumhuriyet*.
- B., Si (1993, 14 Şubat). Uspjeh hrvatskih poduzeća. *Večernji list*.
- Babić, A. (1992, 11 Ocak). Priznavanje Hrvatske za Tursku je pitanje dana: Turska zabrinuta zbog BiH. *Večernji list*.
- Bajt, Z. (1999, 13 Kasım). Turski predsjednik Demirel glavna zvijezda na Tuđmanovom pogrebu, *Novi list*.
- Balbay, B. (1994, 18 Temmuz). Anlamlı Bir Savaş! *Cumhuriyet*.
- Bereket, M. (1994, 20 Mayıs). Bosna'da dönüm noktası. *Milliyet*.
- Bila, F. (1994, 17 Temmuz). Balkanlar kan gölüne döner. *Milliyet*.
- Bila, F. (1994, 18 Temmuz). 'Sırları ikna edin'. *Milliyet*.
- Bosna için yeni girişim (1993, 14 Şubat). *Milliyet*.
- Bosna-Hersek'e Türk-Hırvat heyeti (1993, 1 Mayıs). *Cumhuriyet*.
- Brown, C. (2000). *İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, Çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul: İletişim.
- Çakırözler, U. (1999, 14 Aralık). Hırvatistan'ın babasına veda. *Milliyet*.
- Demirel İzzetbegoviç'le görüştü (1996, 23 Haziran). *Cumhuriyet*.
- Demirel se poklonio Tuđmanu (1999, 14 Kasım). *Večernji list*.
- Demirel: Barış için desteğimiz sürecek (1997, 23 Eylül). *Cumhuriyet*.
- Demirel: Demokratik toplum hâlâ tehlikede (1997, 24 Eylül). *Cumhuriyet*.
- Demirel: Rejim tartışması bitmeli (1997, 25 Eylül). *Cumhuriyet*.
- Deset tona hrane i odjeće (1994, 16 Temmuz). *Večernji list*.
- Develotte, C. & Rechniewski, E. (2001). Discourse analysis of newspaper headlines: a methodological framework for research into national representations. *The Web Journal of French Media Studie*, 4(1), 1-12.
- Dışişleri Eğitim Merkezi (1992). *Dışişleri Bakanlığı 1991 Tarihçesi*. Ankara.
- Dışişleri Eğitim Merkezi (1994). *Dışişleri Bakanlığı 1993 Tarihçesi*. Ankara.
- Dışişleri Eğitim Merkezi (1995). *Dışişleri Bakanlığı 1994 Tarihçesi*. Ankara.
- Dışişleri Eğitim Merkezi (2000). *Dışişleri Bakanlığı 1999 Tarihçesi*. Ankara.
- Diplomatski odnosi s Turskom (1992, 27 Ağustos). *Večernji list*.
- Đuretek, A. (1997, 23 Eylül). Plodonosni odnosi Hrvatske i Turske. *Večernji list*.
- Ecevit'in demeci (1992, 8 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Enka'dan 600 milyon dolara Hırvat otoyolu (1997, 21 Ekim). *Milliyet*.
- Fairclough, N. & Wodak, R. (1997). Critical Discourse Analysis. T. A. van Dijk (Ed.), *Discourse as Social Interaction* içinde. London: Sage, s. 67-97.
- Filmlerden Seçmeler: Hırvatistan'dan bir Hikaye (1992, 10 Şubat). *Milliyet*.
- Gilpin, R. (2001). *Global political economy: Understanding the international economic order*. New Jersey: Princeton University Press.
- Granić u Turskoj (1998, 29 Ekim) *Večernji list*.
- Grgaš, G. (1994, 17 Temmuz). Zajednički ciljevi: mir i demokracija. *Vjesnik*.
- HINA (1993, 22 Şubat). Prekid rata u BiH – Uvjet mira. *Večernji list*.
- Hırvat bakan Türkiye'de (1992, 10 Ocak). *Cumhuriyet*.
- Hırvat lideri Ankara'da (1996, 20 Haziran). *Cumhuriyet*.
- Şapina vd. (2024).

- Hırvatistan Cumhurbaşkanı Ankara'da (1993, 30 Nisan). *Milliyet*.
- Hırvatistan'dan Özal'a davet (1992, 27 Kasım). *Milliyet*.
- Hırvatistan'la 5 İşbirliği Anlaşması (1999, 11 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Hırvatlarla Boşnak'tan doğal müttefik (1993, 22 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Hrvatsko-turska suradnja doprinos miru u regiji (1996, 21 Haziran). *Novosti*.
- I Tursku zanima gradnja cesta (1998, 22 Ocak). *Večernji list*.
- I., M. (1991, 16 Ağustos). Šeparović razgovarao s M. Orsom. *Večernji list*, s. 3.
- Ilinčić, D. (1993, 20 Nisan). Sjaj neocvalog imperija. *Večernji list*.
- Ivić, S. (1993, 2 Aralık). Pileća juha sa stihovima. *Večernji list*.
- İnönü Bosna'da (1994, 19 Mayıs). *Milliyet Gazetesi*.
- Javorović, B. (1994). Raspad Jugoslavije i sigurnost u Evropi. *Politička misao: časopis za politologiju*, XXXI, 1.
- Kimyasal silah kullanılmadı (1994, 13 Nisan). *Cumhuriyet*.
- Kohen, S. (1993, 21 Şubat). Özal, Hırvatistan'a geçti. *Milliyet*.
- Konjhodžić S. (1998, 14 Mart). Granić u Turskoj. *Vjesnik*.
- Konjhodžić, S. (1996, 20 Haziran). Predsjednik Tuđman u posjetu Turskoj. *Vjesnik*.
- Konjhodžić, S. (1996, 21-22 Haziran). Učvršćena suradnja Hrvatske i Turske. *Vjesnik*.
- Konjhodžić, S., & Breitenfeld, D. (1999, 12 Şubat). Tuđman počasni doktor Ankarskog sveučilišta. *Večernji list*.
- Korak k diplomatskim odnosima: Turska i Belgija predale note o priznanju Hrvatske (1992, 8 Şubat). *Večernji list*.
- Makedonya'yı tanıdık (1992, 7 Şubat). *Sabah*.
- Moačanin, N. (2001). Hrvatska i Osmansko Carstvo u 17. stoljeću. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 12-13, 4-13.
- Naklen opera: Carmen (1999, 11 Şubat). *Milliyet*.
- Ničota, M. (1993, 20 Şubat). Hrvatska prvi europski prijatelj. *Večernji list*.
- Ničota, M. (1993, 21 Şubat). Rat se mora zaustaviti. *Večernji list*.
- Ničota, M. (1993, 22 Şubat). Izlet u Hrvatistan. *Večernji list*.
- Piškor, M. (1993, 29 Nisan). Razgovor prijatelja, Hrvatske i Turske. *Večernji list*.
- Piškor, M. (1993, 3 Mayıs). Čvrsti temelj svestrane suradnje. *Večernji list*.
- Piškor, M. (1993, Nisan 30). Suradnja i BiH u prvom planu. *Večernji list*.
- Pogled s Bospora (23 Eylül 1997). *Večernji list*
- Politički odnosi odlični (1995, 11 Şubat). *Večernji list*.
- Pomoći u jačanju Federacija BiH (1995, 19 Mayıs). *Večernji list*.
- Potpisani sporazumi o prometu (1994, 3 Temmuz). *Večernji list*.
- Predsjednik Republike Turske Turgut Ozal u službenom i prijateljskom posjetu Republici Hrvatskoj: Tuđman - Ozal (1993, 21 Şubat). *Novi list*.
- Prije odlaska posjet Dubrovniku (1997, 25 Eylül). *Večernji list*.
- Primanje kod dr. Vinka Kandžije (1992, Nisan 29). *Večernji list*.
- Protić, M. (1994, 16 Temmuz). Ojačati veze dvaju naroda. *Slobodna Dalmacija*.
- Ramljak, O. (1994, 17 Temmuz). Svečana sjednica obaju domova Sabora Republike Hrvatske: Turski narod duboko cijeni vašu borbu. *Slobodna Dalmacija*.
- Romac, D. (1999, 11 Şubat). Demirel: Turska, druga Tuđmanova domovina. *Novi list*.
- Romac, D. (1999, 13 Şubat). Tuđmanov naklon kultu ličnosti. *Novi list*.
- Šeparović razgovarao s M. Orsom (1991, 5 Aralık). *Večernji list*.
- Šerić, M. (1994, 16 Temmuz). Danas sporazum o prijateljstvu. *Večernji list*.
- Šerić, M. (1994, 17 Temmuz). Odličja za izvanredne zasluge. *Večernji list*.
- Šapina vd. (2024).

- Šerić, M. (1994, 25 Haziran). Došli smo ovamo da ostanemo. *Večernji list*.
- Šerić, M. (1995, 28 Şubat). Turskoj bliska hrvatska stajališta. *Večernji list*.
- Siegfried, J. (2001). Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis. R. Wodak (Ed.), *Methods of critical discourse analysis* içinde (s. 32-63). London: SAGE.
- Šimunović, P. (1991, 26 Kasım). Moćni Polumjesec uz Hrvatsku. *Večernji list*, s. 16.
- Slovenya, Makedonya, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'in bağımsızlığı tanınıyor (1992, 7 Şubat). *Milliyet*.
- Soylemezu Orden kneza Trpimira (1995, 27 Nisan). *Večernji list*.
- Što hitnija obustava sukoba (1993, 25 Eylül). *Večernji list*.
- Svečani koncert u HNK-u (1997, 24 Eylül) *Večernji list*.
- Svjetski državnici nisu voljeli Tuđmana (1999, 15 Kasım). *Večernji list*.
- Tanasković, D. (2010). *Неоосманизам: повратак Турске на Балкан*. Službeni glasnik Republike Srbije, Beograd.
- Taşler, M. (1997, 24 Eylül). Unapređivanje gospodarske suradnje. *Večernji list*.
- Tuđen, B. (1999, 11 Şubat). Turska igra fair. *Večernji list*.
- Tuđman İstanbul'da (1993, 2 Mayıs). *Cumhuriyet*, s. 9.
- Tuđman: Turska je pomogla u uspostavi mira u regiji (1997, 22 Eylül). *Vjesnik*.
- Tuđman'a doktora unvanı (1999, 12 Şubat). *Cumhuriyet*.
- Tuđman'dan Demirel'e övgü (1994, 14 Temmuz). *Cumhuriyet*.
- Turgut, H. (2002). *Avrasya ve Demirel, II. Cilt*. İstanbul: ABC Basın Ajansı.
- Turska će pomoći Hrvatskoj (1992, 27 Kasım). *Večernji list*.
- Turska može poduprijeti naše strateške ciljeve (1997, 22 Eylül). *Večernji list*.
- Turska optužuje UNPROFOR (1995, 28 Şubat). *Večernji list*.
- Turska priznala Hrvatsku (1992, 7 Şubat). *Večernji list*.
- Turski parlamentarci u Hrvatskom saboru: Podrška Hrvatskoj (1995, 10 Şubat). *Večernji list*.
- Turskom predsjedniku počasni doktorat (1997, 24 Eylül).
- U džamiju na kavu (1992, 9 Şubat). *Večernji list*.
- UNPROFOR na granice sa SFRJ (1994, 3 Temmuz). *Večernji list*.
- Uzajamna potpora Turske i Hrvatske (1998, 21 Ocak). *Večernji list*.
- Vukov Colić, D. (1997, 22 Eylül). Turska i Hrvatska: problemi i snovi. *Novi list*.
- Yinanç, B. (1992, 13 Ocak). Türkiye, BM gücüne davet edilmeyecek. *Milliyet*.
- Yurtsever, A. H. (1994, 4 Temmuz). BM'yle 'hangar krizi'. *Milliyet*.
- Za mir i pravedno rješenje u BIH (1994, 3 Şubat). *Večernji list*
- Zagreb Tucman'ı uğurladı (1999, Aralık 14). *Cumhuriyet*.
- Zajednički ćemo obnoviti mostarski most (1994, 16 Temmuz). *Večernji list*.